Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) ◆ 26(82) ◆ 1 ліпеня 1992 г. ◆ Кошт 20 кап. (Па падпісцы — 10 кап.)

ПОСТУП ТЫДНЯ

СТАРШЫНЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ СТАНІСЛАЎ ШУШКЕВІЧ НАВЕДАЎ З ВІЗІТАМ ПОЛЬШЧУ. Лідэрамі дзвюх дзяржаў падпісаны першы ў гісторыі гэтых народаў Дагавор аб добрасуседстве і супрацоўніцтве. Краіны згадзіліся будаваць свае адносіны на прынцыпах узаемнай павагі і партнёрства. пацвердзілі існуючыя паміж імі граніцы, абавязаліся садзейнічаць прагрэсу раззбраення, адмовіліся ад прымянення сілы або пагрозы яе прымянення. Дагавор разлічаны на пятнаццаць гадоў.

У САВЕЦЕ МІНІСТРАЎ РБ ЗНАХОДЗІЦЦА НА РАЗГЛЯДЗЕ ПРАЕКТ ПАЛАЖЭННЯ АБ НЕДЗЯРЖАЎНЫХ НАВУЧАЛЬНЫХ УСТАНОВАХ, якія прадугледжвае адкрыццё прыватных школ, ліцэяў, гімназій грамадзянамі Беларусі. Першыя заяўкі на іх адкрыццё ўжо ёсць у Міністэрстве адукацыі і ва ўпраўленні адукацыі Менгарвыканкама.

26 ЧЭРВЕНЯ У МЕНСКУ АДБЫЛАСЯ СУСТРЭЧА КІРАЎНІКОЎ УРАДАЎ КРАІН ЧЛЕНАЎ СНД. Было падпісана шмат пагадненняў, але большасць пытанняў так і засталіся нявырашанымі.

ПРАГРАМА ВЫВУЧЭННЯ І ПАСТУПОВАГА ПЕРАХОДУ УЗБРОЕНЫХ СІЛ РБ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ ЗАЦВЕРДЖАНА КАМІСІЯЙ МІНІСТЭРСТВА АБАРОНЫ БЕЛАРУСІ. На пасяджэнні камісіі было адзначана, што работу трэба пачынаць з комплексу растлумачальных мерапрыемстваў. Ужо з 1 ліпеня ў войсках будуць праводзіцца планавыя заняткі. На працягу 6 гадоў плануецца поўнасцю перайсці на выкарыстанне ва Узброеных Сілах Беларусі дзяржаўнай мовы.

УРАД БЕЛАРУСІ У ХУТКІМ ЧАСЕ МЯРКУЕ ЎВЕСЦІ ВІЗАВЫ РЭЖЫМ ДЛЯ ЎЕЗДУ У КРАІНУ ЗАМЕЖНЫХ ГРАМАДЗЯН. Мера выклікана ростам злачынстваў з боку асоб «каўказскага паходжання».

ВОСЕННЮ НА ЧАРГОВАЙ СЕСІІ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РБ БУДЗЕ ВЫРАШАНА ПЫТАННЕ АБ УЗНАГАРОДАХ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ. Ужо ёсць прапановы ўвесці званне Герой Беларусі, Ордэн Рэспублікі, ордэн «За мужнасць і адвагу».

МІНІСТЭРСТВА ЮСТЫЦЫІ ЗАРЭГІСТРАВАЛА СВАБОДНЫ ПРАФСАЮЗ БЕЛАРУСІ. Мэты прафсаюза — аб'яднанне намаганняў наёмных рабочых для сумеснай абароны сваіх правоў і законных інтарэсаў, забеспячэнне справядлівай аплаты ва ўмовах рынку.

МЕНСКАЯ І МАСКОЎСКАЯ ВОБЛАСЦІ ПАДПІСАЛІ ПАГАДНЕННЕ АБ СУПРАЦОЎНІЦТВЕ. Дай Бог, каб з гэтага была якая карысць беларусам.

У дзевяцікласнікаў і выпускнікоў сярэдніх школ Рэспублікі Беларусь закончыліся экзамены.
«Куды пайсці вучыцца далей» — такое пытанне стаіць і перад выпускніцай адзінаццатага класа менскай школы № 166 Вольгай Бабко.

Фота Юрыя ПАЎЛАВА (БелТА).

Каму ёсць справа да беларусаў

Стар. 2

◆◆◆◆◆◆

АБНАДЗЕІЎ АДКАЗ НАМЕСНІКА СТАРШЫНІ КДБ

Стар. 4.

У Рэспубліканскай Радзе ТБМ

МАТЭРЫЯЛЫ ЎСТАНОЎЧАГА З'ЕЗДА

Выдавецтва «Навука і тэхніка» накладам у 300 паасобнікаў выдала зборнік матэрыялаў «Устаноўчы з'езд Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны». У ім друкуюцца даклад старшыні аргкамітэта ТБМ Ніла Гілевіча, прывітальнае слова беларускага ўрада, выступленні дэлегатаў, а таксама пастанова з'езда, спісы дэлегатаў, склад кіруючых органаў ТБМ імя Ф. Скарыны.

І хаця час пасля з'езда прайшоў немалы, але яго матэрыялы застаюцца актуальнымі і сёння.

Набыць зборнік матэрыялаў устаноўчага з'езда ТБМ імя Францішка Скарыны можна ў памяшканні таварыства.

Яўген ЦУМАРАЎ,
народны дэпутат Рэспублікі Беларусь

Сталее дзяржава — адраджаецца мова

Шмат дзяржаў свету ішло да сваёй незалежнасці праз нацыянальна-культурнае адраджэнне. Калі перамагалі яго ідэі — утвараліся суверэнныя дзяржавы: Чэхія, Літва... Рэспубліка Беларусь паўстала на абшарах Еўропы ў выніку іншых гістарычных працэсаў, і беларускай нацыянальнай супольнасці наканавана рушыць адваротным шляхам: ад абвяшчэння суверэннай дзяржавы да ўвасаблення ідэй нацыянальна-культурнага адраджэння. Як гэта, з пэўнымі агаворкамі, было ў такіх краінах, як Ізраіль, Ірландыя. Найбольш паказальная гісторыя дзяржаўнага і нацыянальна-культурнага адраджэння Ізраіля, адметная нацыянальна-рэлігійным згуртаваннем народа, праяўленнем моцнага сацыяльнага інстынкту самазахавання, арыентацыяй на ўласную старажытную культуру, прыхільнасцю грамадства да традыцыйных нацыянальных формаў існавання.

Азначаныя рысы і асаблівасці не з'яўляюцца характэрнымі для Беларусі, якая, аднак, мае свае перавагі на шляху да нацыянальна-культурнага адраджэння. Па-першае, дастаткова высокі эканамічны патэнцыял, зручнае геаграфічнае становішча, што паслужыць умацаванню незалежнай дзяржавы і аб'ектыўна будзе спрыяць пашырэнню беларускай культуры і мовы. Па-другое, своеасаблівасць нацыянальнага характару, адметная ментальнасць у беларусаў, якія, нават хто гаворыць па-руску, у пераважнай большасці ў душы не супраць беларускай мовы. Па-трэцяе, у сувязі з тым, што з дзейнасцю нацыянальна свядомай часткі беларускай супольнасці звязаны значныя дэмакратычныя перамены, якія мелі месца ў рэспубліцы, у свядомасці людзей Беларусі ўсталявалася перакананне: беларускі — значыць дэмакратычны. Разам з тым, мае месца «традыцыйна беларускі», неспрыяльны для нацыянальнага адраджэння фактар: дзейнасць пэўных сацыяльных і грамадска-палітычных груп, якія абапіраюцца на моцную падтрымку дзяржаўна-грамадскіх структур (партый, канфесій і інш.) па-за межамі рэспублікі і зацікаўлены ў тым, каб Беларусь не мела сваёй дзяржаўнасці, а беларускі народ — нацыянальнай мовы.

Як розныя сацыяльныя і ўзроставыя групы насельніцтва Беларусі ставяцца да нацыянальнага адраджэння Бацькаўшчыны? Калі прыняць да ўвагі пэўную ўмоўнасць прыведзеных ніжэй узроставых паказчыкаў, то можна лічыць, што пакаленне людзей Беларусі, якім цяпер 20—40 год, страчана, па вялікаму рахунку, для на-

(Заканчэнне на с. 3).

Нядаўна пры Беларускім дзяржаўным універсітэце створана аддзяленне міжнароднай падрыхтоўкі. У перспектыве плануецца адкрыць цэлы факультэт, на якім будзе вучыцца больш за 200 студэнтаў.

Новае аддзяленне існуе пры гістарычным факультэце. Ужо адкрыты прыём на першы курс. Пры жаданні на міжнароднае аддзяленне могуць перавесціся і студэнты з іншых факультэтаў. Для гэтага патрэбна ведаць адну ці некалькі замежных моў і добра вучыцца.

Каму ёсць справа да беларусаў у Якуціі

З Якуціяй у Беларусі даўнія сувязі. Гэта паўночная краіна была месцам высылкі, куды траплялі і лепшыя людзі нашай Бацькаўшчыны. Прыгадаем нашага земляка Пяскарскага, які стварыў слоўнік якуцкай мовы. Прыгадаем Алеся Гаруна, Сяргея Палуяна, Сяргея Новіка-Пяюна і многіх іншых, нялёгкі лёс якіх быў звязаны з гэтай зямлёй.

Зараз жыве і працуе ў Якуціі шмат беларусаў, сярод якіх празаік і паэт Іван Ласкоў.

Наш карэспандэнт гутарыць са штурманам судна Алесем Баркоўскім, які ўзначальвае ў Якуціі беларускае культурна-асветнае таварыства «Суродзіч».

— Алесь, таварыства «Суродзіч» зарэгістравана ў ліпені 1990 года. Прайшло два гады...

— Працэс рэгістрацыі і першыя крокі «Суродзіча» не былі лёгкімі. Аб'яднаўшыся на пачатку 1990 года, мы вырашылі прыцягнуць да працы ў таварыстве ўсіх беларусаў, якія жывуць у Якуціі. Аднак мясцовая газета адмовілася надрукаваць нашу абвестку: «Не будзем мы даваць аб'яў пра розныя там нацыяналістычныя зборы!»

А рэгістрацыя... Зацвердзілі на агульным сходзе «Суродзіча» статут, мяне абралі старшынёй. Словам, вытрымалі ўсе фармальнасці. Аднак у гарвыканкаме да гэтага часу кіруюцца яшчэ законам 1932 года, згодна з якім для зацвярджэння добраахвотнага таварыства патрэбна дзесяць подпісаў і два паручыцельствы ў лаяльнасці.

Усё ж неяк нас зарэгістравалі.

— А як ставяцца радавыя, скажам так, беларусы да «Суродзіча», увогуле да ідэі паяднання землякоў?

— Свядомасць беларусаў і ў Якуціі, як, відаць, і ў астатніх краінах былога Саюза, не на ўзроўні. Вось і ў Якуцку шмат чым адрозніваюцца ад нас украінская, карэйская, татарска-башкірская суполкі. Хаця ж, толькі згодна з апошнім афіцыйным перапісам насельніцтва, у Якуцку жыве 4 тысячы беларусаў, а на ўсёй Якуціі — каля 10 тысяч. Лічбы, пагадзіцеся, немалыя. Іншыя народы, маючы такую колькасць, змагаюцца нават за сваю пісьменнасць. Таму мы і стараемся ўсяляк рэкламаваць сваю дзейнасць, выступаць у друку. Але ж і нам патрэбна падтрымка.

— Якая менавіта і ад каго?

— Ад роднай нашай Беларусі. Мы не хочам і не збіраемся быць цяжкім грузам на плячах Радзімы. Немалая сіла беларусаў у Якуціі, адпаведна паяднаная, арганізаваная, магла б і шмат у чым дапамагчы Беларусі. У прыватнасці, у арганізацыі эканамічных сувязей Якуціі з Беларуссю. У кастрычніку мінулага года «Суродзіч» звярнуўся да Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь з просьбай дапамагчы нам набыць памяшканне для якуцкіх беларусаў. А яно ж нам патрэбна дзеля таго, каб прыцягнуць да беларускай справы больш людзей, арганізаваць бібліятэку, стварыць нядзельную беларускую школу для дзетак. У набытым доме, які з'яўляўся б уласнасцю Беларусі, можна было б з цягам часу размясціць урадавае прадстаўніцтва Беларусі ў Якуціі... У адказ на гэты зварот — адпіска. Маўляў, парламент Беларусі перадаў вашу просьбу ўраду Якуціі. Адтуль, канешне ж,— маўчанне. Каму ж мы, беларусы, болей патрэбны?

— Як зараз ідзе праца ў таварыстве «Суродзіч»?

— Шукаем землякоў-беларусаў, імкнёмся пашырыць нашы рады. Актывісты «Суродзіча» — Анатоль Коршун, Кацярына Высокіх, Валерый Трубецкі. Дарэчы, калі зайшла гаворка пра магчымасць удзелу якуцкіх беларусаў у дзелавых кантактах Беларусі з Якуціяй, то назаву такія вось факты: Анатоль Коршун узначальвае канцэрн «Якутавія», Валерый Трубецкі — вядомы на Поўначы бізнесмен. Рупяцца, не сядзяць склаўшы рукі і астатнія беларусы.

— Алесь, а ў чым выражаецца ваша асабістая заклапочанасць, а таксама заклапочанасць «Суродзіча» ў справе адраджэння роднай мовы?

— Увогуле тое, што робіцца ў нас для адраджэння культуры, беларускай гісторыі так ці іначай звязана з родным словам. А гэта і стварэнне нацыянальнай мастацкай самадзейнасці. Нельга не сказаць і пра тую справу, якую робіць пісьменнік Іван Ласкоў — самы актыўны сябра «Суродзіча». Іван Антонавіч зараз завяршыў працу па старажытнай гісторыі беларускай нацыі, адзін з раздзелаў якой прысвечаны гісторыі роднай мовы. Дадам, што паміж сабою мы, якуцкія беларусы, імкнёмся гаварыць на роднай мове. Думаю, што не лішне будзе, калі падкажаце адрас «Суродзіча» на старонках «Нашага слова». Пішыце нам, дарагія чытачы, а хто жыве ў Якуцку — заходзьце. Найлепей да Кацярыны Пятроўны Высокіх (яна, у адрозненне ад мяне, па рацэ на судне не ходзіць) — вуліца Клары Цэткін, дом 15, кв. 2.

Гутарыў
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

Назву горада захаваць

Добры дзень рэдакцыя газеты «Наша слова»! Піша вам студэнт Гомельскага дзяржаўнага універсітэта імя Ф. Скарыны Раманцоў Віктусь. Жыву я ў Шацілавічах (Светлагорску) Гомельскай вобласці, дакладней, бываю там кожны выхадны.

Вы, мабыць, чулі, што ў нашым горадзе існуе раённая рада ТБМ. Дык вось, сябры параілі мне стаць інфарматарам вашай газеты і паведамляць, як ідзе працэс адраджэння беларускай мовы ў нашым горадзе і раёне.

Я з'яўляюся сябрам рады БКТ (Беларускага краязнаўчага таварыства) і сябрам раённай тапанімічнай камісіі.

Другі год у нас працуюць курсы па вывучэнні роднай мовы. Мясцовыя беларусы зразумелі, што пачынаць адраджэнне мовы трэба з дзіцячых садкоў і школ. Таму на курсы былі запрошаны выхавацелі садкоў, а затым, ужо на другі год - супрацоўнікі гарадскіх і раённых бібліятэк.

Сваю рубрыку буду называць «Весткі з Шацілавіч». Гістарычную назву майго горада прашу захаваць.

Віктусь РАМАНЦОЎ.

Чыталі?

«Пралеска» радуе

У маі выйшлі два чарговыя нумары часопіса «Пралеска» — лютаўскі (№ 2) і сакавіцкі (№ 3). І, вядома, са спазненнем. Што зробіш. Парадоксы нашага часу ўвачавідкі: і папера не паступае, і несвоечасова вырабляюцца формы для ілюстрацый, і абыякавасць да выхаду часопіса ў «Беларускім Доме друку». Пра гэта гаворыцца ў звароце да чытачоў.

Хоць і спазняецца яшчэ «Пралеска», але кожны нумар радуе чытачоў: і выхавацеляў дзіцячых дашкольных устаноў, і бацькоў, і дзядуляў, і бабуль. І перш за ўсё, актуальнасцю пастаўленых праблем, сваімі парадамі. А найбольш радуе часопіс дзяцей, бо, менавіта, для іх супрацоўнікі рэдакцыі так настойліва і натхнёна надбіраюць цікавы і разнастайны матэрыял, які прыгожа ілюстраваны і ўдала размешчаны па рубрыках («Маладзічок-гадавічок», «Традыцыі, абрады, фальклор», «Са свету на казцы», «Маленькі тэатр» і інш.).

Названыя часопісы адкрываюцца рубрыкай «Ліст рэдактара», у якой у кожным нумары — надзённая праблема часу. Калі чытаеш лютаўскі артыкул рэдактара «Люты. Рынак. Дзецям холадна...», то сапраўды холад прабягае па спіне. І не ад успамінаў пра люты месяц, а ад таго, што ў Менску і іншых месцах пачынаюць закрывацца ведамасныя дзіцячыя дашкольныя ўстановы: яслі-сад Менскага вытворчага аб'яднання «Прамень», дашкольная ўстанова № 130, прададзены малому прадпрыемству «СЭТ» будынак ясляў-сада № 281 завода металаканструкцый. І, як слушна зазначае А. Сачанка,— «прыклад аднаго даў упэўненасць другому, і пачалася сапраўдная свістапляска... Купля, продаж, перапрафіляванне — што хочаце, толькі не дашкольная ўстанова!» Чытач даведаецца з гэтага артыкула і аб тым, што «ў многіх гарадскіх яслях-садах прыжыліся кааператывы, малыя прадпрыемствы, іншыя арганізацыі. Ужо калгасы і саўгасы з задавальненнем аддаюць свае дашкольныя ўстановы». Гэтае пытанне, вядома, павінны вырашаць органы дзяржаўнай улады: на іх у першую чаргу адказнасць за будучае дзяцей. Але не меншая адказнасць і на кіраўніках прадпрыемстваў, якія яшчэ не навучыліся цвяроза глядзець у будучыню не толькі сваёй рэспублікі, але і свайго прадпрыемства.

Радуе, што мы маем іншыя прыклады падыходу кіраўнікоў прадпрыемстваў да праблемы дашкольных устаноў. Так, Гродзенскае вытворчае аб'яднанне «Азот» нават узмацніла дапамогу сваім дашкольным установам. Дбайна ставяцца да іх і вытворчыя аб'яднанні «Гарызонт», «Інтэграл» і інш. Чытаеш пра гэта — і на душы становіцца цяплей. Значыць, не ўсім страшны той рынак, якім, відаць, замнога нас пужаюць. Разважлівы гаспадар заўсёды ведае, што трэба рабіць, каб быў плён у працы і прыбытак не толькі сёння.

«Ліст рэдактара» ў трэцім нумары адрасаваны жанчыне («Жанчына — маці свету»). Іх, жанчын, сярод 67 тысяч педагагічных і іншых работнікаў дашкольнага выхавання — 99,99%. Гэта — «бадай, самыя-самыя найпрыгажэйшыя, закаханыя ў сваю справу душой і сэрцам, найдабрэйшыя, найласкавейшыя».

Гаворка пра надзённыя пытанні дашкольнага выхавання ідзе і ў іншых артыкулах. Цікавая ў гэтых адносінах рубрыка «На шляху да нацыянальнага адраджэння». У № 2 часопіса ў гутарцы з галоўным рэдактарам «Над чым працуе Міністэрства» начальнік упраўлення дашкольнага выхавання Тамара Карасцялёва расказала, што пасля выхаду Канцэпцыі дашкольнага выхавання ў Рэспубліцы Беларусь (1990) «галоўнай задачай стала перабудова зместу дашкольнага выхавання, яго дыферэнцыяцыя, стварэнне асноў беларускага нацыянальнага дзіцячага сада». З гэтай мэтай падбіраюцца творчыя калектывы для распрацоўкі праграм, метадычных рэкамендацый, дапаможнікаў і інш. Некалькі такіх калектываў было створана ўжо ў 1990 г. І што галоўнае: на першы план выходзіць нацыянальны аспект у рабоце і з дзецьмі, і з бацькамі, бо «яны павінны стаць найпершымі памочнікамі выхавацеляў у адраджэнні Бацькаўшчыны, яе гісторыі, традыцый, мовы, культуры». З гэтага нумара часопіс пачаў знаёміць сваіх чытачоў з той канкрэтнай работай, што ўжо праведзена або праводзіцца цяпер. І першая гаворка пра Цэнтр развіцця здольных дзяцей дашкольнага ўзросту «Раскрыць таленты — раскрыць будучыню». Дырэктар Цэнтра, старшы выкладчык кафедры псіхалогіі і педагогікі пачатковых класаў Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта Надзея Іванаўна Родзік, расказвае пра асноўныя напрамкі работы не толькі з дзецьмі, але і з бацькамі. «Наша задача ў рабоце з бацькамі,— зазначае яна,— павышэнне іх псіхолага-педагагічнай падрыхтоўкі. Важна, каб яны навучыліся вырашаць перш за ўсё асабістыя псіхалагічныя праблемы, паважаць, разумець сябе і сваіх дзяцей».

Шмат карыснага можна запазычыць, прачытаўшы ў № 3 артыкул Алы Маславай «У спадарожнікі сабе вазьміце добры густ, пачуццё меры і вялікае жаданне». Яна адкрыта прызнаецца: «Мы вельмі дрэнна ўяўлялі, што такое беларускі нацыянальны сад». І далей дзеліцца ўласным вопытам (была метадыстам дзіцячага ясляў-сада № 468, зараз — метадыст Першамайскага райана г. Менска), дае карысныя парады: «трэба мець вялікае жаданне працаваць над гэтай праблемай, усведамляць сваё месца і ролю ў адраджэнні нацыянальнай свядомасці дарослых і выхаванні любві і павагі да роднай мовы і культуры ў дзяцей», стварыць адпаведнае моўнае і зрокавае асяроддзе. У яслях-садзе спачатку вялікай цяжкасцю была моўная праблема — пачалі вывучаць беларускую мову. І лічылі, што гэта канчатковая мэта. Але пасля прыйшло разуменне, што гэтага мала, што трэба ведаць гісторыю і культуру Беларусі, што паняцце нацыянальны дзіцячы сад значна шырэйшае.

Тэарэтычныя разважанні пра беларускі нацыянальны дзіцячы сад дапаўняюцца практычным матэрыялам, што даецца ў многіх рубрыках часопіса («Традыцыі, абрады, фальклор», «Батлейка» і інш.). У № 2 — гэта «Вячоркі ў бабулі Васіліны і дзядулі Тамаша», у № 3 — «Вялікдзень», «Гуканне вясны», у якіх раскрываюцца беларускія нацыянальныя традыцыі і дзіцячыя гульні. Напрыклад, цяпер мала хто з дзяцей ведае, як чырвонымі яйкамі гулялі ў «біткі», качалі з горкі па дарожцы. Мне здаецца, добра было б, каб часопіс у рубрыцы «Традыцыі, абрады, фальклор» адвёў месца для пісьмаў чытачоў, што значна разнастаіла б і дапаўняла народныя традыцыі. Калі я, напрыклад, чытала «Вялікдзень», то ўспомніла, як у дзяцінстве хадзілі ў «жачкі» (па чырвонае яйка) да суседзяў і родных. Калі сябе дрэнна паводзіў, меў нейкія «грахі», то ў «жачкі» не пойдзеш, бо будзе ад варот паварот. А гэта самы вялікі сорам.

Назвы вопраткі, гароднiны, садавіны, посуду па-беларуску даюцца ў рубрыцы «Бачу, чую — гавару».

Рубрыка «Маладзічок-гадавічок» па-ранейшаму напоўнена разнастайным цікавым і змястоўным матэрыялам. Тут не толькі звесткі пра адпаведны месяц, але і яго народныя прыкметы, вершы, урыўкі з твораў, загадкі, прыказкі, прымаўкі, лічылкі, скорагаворкі, песні, калыханкі, прыпеўкі і нават рэцэпты смачных беларускіх страў.

Вельмі важна, што да ўсяго змешчанага тут матэрыялу прапануюцца пэўныя пытанні, заданні, што, вядома, значна аблегчыць работу дарослых з дзецьмі.

Каб дзеці верылі ў лепшае, не цураліся нашай культуры і былой велічы беларускага народа, добра прачытаць ім казку Л. Забалоцкай і А. Карповіча «Шэры замак» (№ 2).

Багатыя часопісы і на метадычныя рэкамендацыі. Гэта і «Заняткі выяўленчым мастацтвам дзяцей дашкольнага ўзросту» (мастацтвазнаўца Т. Бембель), і «Фізічная культура ў старэйшай групе дзіцячага сада» (В. Шабека), і «Прыкладнае планаванне заняткаў па развіццю мовы» (Н. Старжынская).

Працягваецца апісанне вопыту лепшых дашкольных устаноў у рубрыцы «Па адрасах рэспубліканскага семінара ў Бабруйску». На гэты раз — работа дзіцячага ясляў-сада № 15 г. Бабруйска (Л. Зізіка).

Многа карыснага можна пачарпнуць з матэрыялаў рубрык «Раяць медыкі» («Есці, каб жыць, ці жыць, каб есці»), «Юрыдычны клуб «Пралескі» («Узброімся даведкамі», «Аб ільготах дзецям-інвалідам»), «Гараскоп і дзеці» («Рыбы», «Овен»), «Зробім разам» і інш.

Мне здаецца, што калі хоць раз разгорнеш старонкі часопіса, то станеш пастаянным яго чытачом.

Г. ХАТКЕВІЧ.

(Заканчэнне. Пачатак на с. 1).

цыянальна-адраджэнскага руху. Людзі гэтага сацыяльна-актыўнага ўзросту ў большасці сваёй вымушаны траціць жыццёвую энергію на выжыванне — сябе і сваіх сем'яў — ва ўмовах спаду вытворчасці, канкурэнцыі і рынку. Хто з іх меў схільнасць паслужыць беларускай справе, ужо выявіў сябе. Наўрад ці можна разлічваць на вялікі прыток новых нацыянальных сіл з асяроддзя так званага сярэдняга ўзросту.

Вельмі многія з тых, каму цяпер 50 і болей, захавалі павагу да беларускай культуры, нядрэнна ведаюць мову і ў большасці сваёй адчуваюць сябе беларусамі. Тым нашым суайчыннікам, якім зараз 10—14 год і меней, хто наведвае дзіцячы сад або пачатковую беларускую школу, і належыць зрабіць родны край Беларуссю. Пры ўмове, аднак, што сённяшняя нацыянальна свядомая беларуская супольнасць створыць дзеля гэтага пакалення належныя ўмовы для вольнага і змястоўнага нацыянальна-культурнага жыцця.

Калі пагадзіцца з азначанымі вышэй меркаваннямі, то нельга не прыйсці да высновы, што найважнейшай задачай беларускага адраджэння з'яўляецца фарміраванне нацыянальнай пачатковай школы. З гэтага вынікае: беларусізацыя ВНУ (найперш педагагічных), адэкватнае матэрыяльна-тэхнічнае і навукова-метадычнае забеспячэнне нацыянальнай сістэмы адукацыі, нацыянальна-патрыятычная кадравая рэформа ў галіне адукацыі і г. д. На жаль, Савет Міністраў і Міністэрства адукацыі Беларусі па прычынах суб'ектыўнага характару не ў стане належным чынам вырашаць азначаныя вышэй задачы фарміравання нацыянальнай сістэмы адукацыі. Магчыма, бракуе пакуль усведамлення таго, што з прыняццем Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце, законаў аб грамадзянстве, аб культуры, аб адукацыі, аб гербе і сцягу, з ратыфікацыяй міждзяржаўных дагавораў, заключаных у Белавежскай пушчы, павінен змяніцца і падыход да ажыццяўлення заканадаўства, якое рэгулюе моўна-культурныя пытанні. Сталі непрыдатнымі для выкарыстання бээсэсэраўскія ведамасныя нарматыўныя акты аб парадку прымянення Закона аб мовах у Рэспубліцы Беларусь, якія, да таго ж, ствараліся вельмі часта людзьмі абыякавымі да моўнай спадчыны і нацыянальнай культуры беларускага народа і яўна не былі разлічаны на ажыццяўленне гэтага Закона.

Не адпавядаюць інтарэсам народа Беларусі і даволі сур'ёзна пярэчаць дзеючаму заканадаўству рэспублікі планы і праграмы на наступны 1992/93 навучальны год як агульнаадукацыйных, так і вышэйшых ды сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў. Відаць, не адчулі іх складальнікі, калі працавалі над імі, біцця сэрца новай, незалежнай Бацькаўшчыны. Чым можна вытлумачыць наступнае: у рускамоўных школах рэспублікі, у якіх па-ранейшаму вучыцца большасць дзетак-беларусаў, беларуская мова выкладаецца 26 гадзін на тыдзень (з улікам гадзін за I—IX класы), прычым у X—XI яна зусім абыдзена ўвагай, а руская мова — 47 гадзін на тыдзень? Яшчэ горшае становішча з вывучэннем беларускай мовы як прадмета, не кажучы ўжо пра дысцыпліны нацыянальна-культурнага напрамку ў вышэйшай школе. Калі на працягу дзесяцігоддзяў вышэйшая школа рэспублікі, арыентаваная на выкананне «сацыяльнага заказу» унітарнай дзяржавы, якой з'яўляўся СССР, прычынялася да разбурэння нацыянальнай культуры, то цяпер яна павінна стаць магутным рухавіком нацыянальнага адраджэння. Калі грамадства знойдзе ў сабе сілы карэнным чынам рэфарміраваць сістэму вышэйшай адукацыі Беларусі ў адпаведнасці з разуменнем яе новага якаснага стану: незалежная дэмакратычная Беларусь, уваходжанне ў Еўрапейскі Дом, набліжэнне да рынкавай эканомікі.

Яўген ЦУМАРАЎ,

народны дэпутат Рэспублікі Беларусь

СТАЛЕЕ ДЗЯРЖАВА — АДРАДЖАЕЦЦА МОВА

На жаль, многія з тых, хто ўзначальвае адказныя за адукацыю структуры Савета Міністраў, а таксама Мінадукацыі і многія ВНУ, пакуль што не ў стане забяспечваць дзяржаўныя інтарэсы. Гэтым тлумачыцца тое, што флагман вышэйшай школы рэспублікі — БДУ — адно з самых слабых яе звенняў, хоць са сцен універсітэта выйшлі такія дзеячы, як Станіслаў Шушкевіч, Міхаіл Дзямчук, Віктар Гайсёнак. Правінцыялізм замест нацыянальна-культурнай адметнасці і імкнення да сапраўднай рэформы вышэйшай школы праяўляецца ў паспешлівай рэарганізацыі былых інстытутаў фізічнай культуры, механізацыі сельскай гаспадаркі, замежных моў, політэхнічнага, народнай гаспадаркі — у акадэміі і ва універсітэты. Па іроніі лёсу, Тэхналагічны інстытут, у якім найбольш яскрава праяўляецца імкненне да беларусізацыі, застаецца пры ранейшым найменні, што ніколькі не прыніжае годнасці яго калектыву.

Сярод кола асоб, якія бачаць небяспеку для сябе ў развіцці беларускай нацыянальнай сістэмы адукацыі, мае хаджэнне ідэя стварэння ў Менску расійскага гуманітарнага універсітэта з трыма факультэтамі і трыма мовамі навучання, сярод якіх няма месца беларускай. Тое, што, як мяркуецца, адным з факультэтаў будзе багаслоўскі, арыентаваны на вывучэнне праваслаўя, выразна паказвае аўтарства азначанай ідэі.

А тым часам, паводле дадзеных перапісу насельніцтва 1989 года, аб выніках правядзення антыбеларускай палітыкі ў справе развіцця школы ўсіх тыпаў могуць сведчыць наступныя лічбы: на сто тысяч беларусаў толькі 6 маюць ступень доктара навук, у той жа час на сто тысяч рускіх у рэспубліцы — 33 (на 1987 г.); кандыдатаў навук адпаведна — 93 і 398 чалавек; на тысячу працуючых беларусаў у горадзе і вёсцы адпаведна прыпадае з вышэйшай адукацыяй — 115 і 38, на тысячу працуючых рускіх у рэспубліцы — 244 і 108; ад усяго занятага насельніцтва ў галіне культуры і мастацтва працуюць 1,1 працэнта беларусаў і 1,7 — рускіх, адукацыі адпаведна — 7,6 і 9,9, навукі — 1,9 і 4,3, органах дзяржаўнага кіравання — 3,3 і 7,8 працэнта.

Няхай гэтыя лічбы стануць яшчэ адным доказам таго, што без утварэння дзейсных структур у органах дзяржаўнага кіравання рэспублікі, якія з усёй адказнасцю возьмуцца за высакародную справу адраджэння беларускага слова на бацькаўшчыне, працэс гэты будзе яўна запавольвацца тымі, каму ён не даспадобы. Таму трэба стварыць інспекцыю па наглядзе за выкарыстаннем дзяржаўнай і іншых моў у Рэспубліцы Беларусь, якая будзе мець падпарадкаваныя ёй структуры ў адміністрацыйных цэнтрах, верагодна, у межах існуючых штатных адзінак. Гэта інспекцыя, акрамя каардынацыі і кантролю за ходам выканання Дзяржаўнай праграмы развіцця беларускай мовы і іншых моў у Рэспубліцы Беларусь, можа браць на сябе функцыі па вызначэнні лексічных і граматычных норм беларускай мовы. Дзяржаўная структура, якая выконвае роднасныя функцыі, ёсць у шэрагу краін, для якіх нават не стаяць праблемы моўна-культурнага адраджэння, напрыклад у Францыі.

Для поспеху нацыянальна-культурнага адраджэння важна ўмацоўваць дзяржаўны суверэнітэт Беларусі, спрыяць фарміраванню грамадзянскай супольнасці, садзейнічаць умацаванню нацыянальных груп прадпрымальнікаў, уладальнікаў нерухомасці, заможнага працавітага люду, т. зв. сярэдняга класа, беларускага ў духоўна-культурным вымярэнні. Азначаныя вышэй сацыяльныя групы суайчыннікаў, незалежна ад іх нацыянальнай прыналежнасці, павінны адчуць з боку дзяржавы ўвагу і ласку, калі скіроўваюць сваю дзелавую актыўнасць і прафесійныя высілкі на беларускую справу: праз ільготнае падаткаабкладанне (цяпер у гэтым рэчышчы мае месца палажэнне ў заканадаўстве, згодна з якім не трэба сплочваць падаткі на прыбытак, атрыманы ад выдання кніг на беларускай мове); праз разнастайныя праявы ўвагі ў форме надання ганаровых званняў, уручэння памятных знакаў за важкія заслугі ў справе асветніцтва; праз прапаганду дзейнасці і рэкламу ў дзяржаўных сродках масавай інфармацыі.

Вольны гаспадар, асабліва калі ён будзе працаваць на зямлі, раней ці пазней усвядоміць, хто ён па крыві, які народ даў яму жыццё, а разам успомніць у той ці іншай меры родную мову. Дзеючы Закон аб мовах створаны пад адміністрацыйна-камандную сістэму, і схема яго ажыццяўлення простая: дзяржава клапоціцца аб пашырэнні мовы, праз фарміраванне дзяржаўных нацыянальных структур ідзе працэс нацыянальнага адраджэння. Пакуль слабы маёмны клас, гэта схема можа «працаваць». Але ў перспектыве ў ёй павінна паўстаць прамежкавае звяно: заможнае спадарства, якое ўсведамляе, што годным жыццём яно абавязана беларускай нацыянальнай дзяржаве (а з часам і нацыянальнай ідэі). Схема будзе мець наступны выгляд: дзяржава праяўляе клопат пра замежнае працоўнае спадарства, якое шануе і кіруецца нацыянальнай ідэяй, прымае дзяржаўную мову; дзяржаўныя нацыянальныя структуры садзейнічаюць фарміраванню грамадзянскай супольнасці, якая служыць справе адраджэння, бо зацікаўлена ў тым, каб мець годнае нацыянальна-культурнае жыццё.

Аднак ёсць палажэнні, якія трэба змяніць у Законе аб мовах у Рэспубліцы Беларусь ужо сёння: перагледзець статус рускай мовы як мовы міжнацыянальных зносін; скараціць тэрміны пераводу справаводства на дзяржаўную мову рэспублікі (Пастанова аб увядзенні Закона ў дзеянне); вызначыць адказнасць за невыкананне палажэнняў Закона; прывесці ў адпаведнасць з арт. 6 Закона аб адукацыі нормы Закона аб мовах, якія ўстанаўліваюць правы выбару бацькамі мовы навучання, вызначыць парадак выкарыстання і тэрміны пераводу справаводства на дзяржаўную мову ў Беларускіх Узброеных Сілах, на мытні, у памежнай варце, рачным і марскім флоце, аэрафлоце, дыпламатычных ведамствах і інш.; вызначыць парадак выкарыстання дзяржаўнай мовы пры выкананні рэлігійных абрадаў у складзе афіцыйных дзяржаўных урачыстасцей, свят або жалобных мерапрыемстваў; вызначыць больш дзейсныя механізмы пашырэння беларускай мовы ў дзяржаўных сродках масавай інфармацыі і ў кнігадрукаванні.

Не ўсё можна зрабіць арганізацыйнымі мерамі. Закон аб мовах павольна ідзе яшчэ і таму, што вышэйшыя органы дзяржаўнай улады і кіравання, а часам і Старшыня Вярхоўнага Савета асабіста не заўсёды яго дзейсна падтрымліваюць. Не зусім ясна, чаму паважаны Станіслаў Шушкевіч, не знаходзячы магчымасці прыняць асабісты ўдзел у многіх значных беларускіх грамадскіх акцыях, мае час прысутнічаць, напрыклад, на ўрачыстасці, прысвечанай закладцы каменя на месцы ўзвядзення Рускай праваслаўнай царквой у Менску храма Георгія Перамоганосца. Тое было б зразумелым, калі б у рэспубліцы меліся храмы ўсім беларускім святым, быў узведзены мемарыял у Курапатах, стаялі помнікі волатам беларускай культуры.

Нацыянальна-дзяржаўны суверэнітэт Беларусі — нечуваная для многіх яе грамадзян справа — павольна, але ўмацоўваецца. Грамадства, занятае жыццёвымі клопатамі, яшчэ цалкам не ўсвядоміла, што беларуская нацыянальная дзяржава паўстае з нябыту, і раней ці пазней з усёй гістарычнай непазбежнасцю перад яе грамадзянамі ўзнікне праблема выбару, у якім нацыянальна-культурным асяродку існаваць; звыклым, але збедненым, іншародным, або ў кроўна беларускім. Кожны грамадзянін гэты выбар зробіць самастойна, і не варта спяшацца прымушаць яго рабіць гэта. Жыццё само ўсё зробіць, калі падымецца беларуская нацыянальная дзяржава. Іншае — дзеці, новае пакаленне. Гэта наш найпершы клопат і надзея.

Адзін з калег, паважаны народны дэпутат, сказаў: «Мы асуджаны на суверэнітэт». Дадамо, што ў поўным сэнсе ўсёй нашай супольнасці наканавана з цягам часу стаць беларускай не толькі па крыві, але і па духу, мове і культуры.

Весткі з Шацілавіч

ІНІЦЫЯТАР — ДЫРЭКТАР

Ужо некалькі месяцаў чуецца роднае слова на аўтастанцыі Шацілавічы. Яе дырэктар спадар А. М. Левін сам склаў неабходныя тэксты і дапамог засвоіць іх дыспетчарам.

ДЗЕЙНІЧАЕ ТАПАНІМІЧНАЯ КАМІСІЯ

Нядаўна пры радзе ТБМ была ўтворана раённая тапанімічная камісія, якая распрацавала сваю праграму, што прадугледжвае ўпарадкаванне найменняў плошчаў і вуліц. Праграма была ўзгоднена з рэспубліканскімі спецыялістамі па тапаніміцы.

«РАЁНКА» — ПРАПАГАНДЫСТ БЕЛАРУСІЗАЦЫІ

Актыўная падтрымка беларускага адраджэння вядзецца раённай газетай «Светлагорскія навіны», у якой друкуецца старонка «Роднае слова» і гістарычна-краязнаўчая старонка «Дрыгавічы». Яе аўтары — мясцовыя і рэспубліканскія мовазнаўцы, гісторыкі, тапанімісты, паэты — разважаюць аб працэсе і навінах адраджэння, аб гісторыі і тапаніміцы горада і раёна.

Віктусь РАМАНЦОЎ,
сябра рады Беларускага краязнаўчага таварыства.

Адам БАГДАНОВІЧ

КУПАЛА

Набліжаецца любімае народам свята Івана Купалы, што дайшло да нас з сівой мінуўшчыны, вядомае ўсім еўрапейскім народам, толькі пад іншымі назвамі.

Для беларусаў дарагое тым, што ў гэты дзень, сёмага ліпеня, нарадзіўся славуты паэт Іван Дамінікавіч Луцэвіч, які і ўзяў сабе псеўданім — Купала. Прапануем чытачам этнаграфічны нарыс А. Багдановіча, дзе разглядаюцца купальскія абрады і звычаі як перажытак язычніцтва. Тэкст друкуецца са скарачэннямі.

Наўрад ці ёсць іншае народнае свята, больш багатае на перажыткі язычніцкай даўніны, чым Купала. Да яго адносіцца шмат цікавых поглядаў, легенд, паданняў і абрадаў.

Мы ўжо ўпаміналі пра цвіценне папараці ў ноч на Купалу, пра Купальскага Дзядка, які збірае таямнічыя кветкі, што даюць празарлівасць, у тым ліку і сродак для знаходжання скарбаў. Акрамя таго, на Купалу «сонца іграе», г. зн. распадаецца на некалькі сонцаў, якія то разбягаюцца ў бакі, то злучаюцца ў адно сонца. Зёлкі і кветкі, сабраныя ў гэты дзень, набываюць незвычайную сілу — лекавую і чароўную. Асаблівае значэнне надаецца купалцы, якая мае белыя пушыстыя кветкі, што нагадваюць коцікі вярбы. Гэтыя расліны, як і дзьмухаўцы, пры сонечным святле падымаюць галоўкі і развіваюць свае пушыстыя вяночкі. Іх выкарыстоўваюць для варажбы: абтыкаюць купалкай абразы, а калі яна на наступны дзень разгортвала свае пялёсткі, то гэта азначала здзяйсненне жадання і наадварот. Расліны ў купальскую ноч размаўляюць, ходзяць адна да другой у госці, нават танцуюць, толькі звычайнаму воку гэта не бачна.

Скарбы на Купалу выходзяць з-пад зямлі на паверхню, «купаюцца і сушацца». У гэты час яны паказваюцца людзям, часцей за ўсё ў выглядзе агню або жару, які, калі да яго наблізіцца, імгненна знікае. Каб заваладаць скарбам, трэба ведаць, якое закляцце на яго накладзена. Закляцці ж накладваюцца страшныя, напрыклад: «Хто мёртвым заарэць, той гэтыя грошы спажывець», або «Хто тут сына заб'ець, той гэтыя грошы спажывець» і г. д.

Пра першае закляцце расказваюць, што яго ўчыніў адзін стары, хаваючы перад сваёй смерцю грошы, каб яны не дасталіся яго дзецям, якіх не любіў. Але нявестка падслухала яго закляцце. Як толькі памёр стары, яна паклікала мужа і пра ўсё яму расказала. Нічога не зробіш: не прападаць жа грашам! Зараз жа надзелі на бацьку хамут, запраглі яго ў саху і сталі баразніць сенцы, дзе быў закапаны скарб: грошы самі і вынырнулі з зямлі.

Другі ж, закапваючы грошы ў гумне, закляў іх так: «Хто галаву паложыць, той мае грошы возьмець». Яму здавалася, што яго скарб стане назаўсёды недаступным для людзей. Ажно не. За ім падглядваў зяць і скарыстаў яго памылку — а менавіта тое, што ён не ўпамянуў, якую галаву трэба пакласці. Прынёс зяць пеўня, адсек яму галаву на тым месцы, дзе быў закапаны скарб, і адразу ж бесперашкодна здабыў грошы...

У гэты дзень, па павер'і, ведзьмы-кароўніцы адбіраюць малако ў кароў, псуюць статак... Дзеля гэтага ведзьма ў купальскую ноч ходзіць па агародах, збірае цадзілкай расу ў дзёнку, дае яе піць сваім каровам і абмывае расой іх вымя. Ад гэтага прападае малако ў кароў тых гаспадароў, у якіх сабрана раса. Таму клапатлівыя гаспадыні ўсю купальскую ноч пільнуюць свае агароды, каб «кароўніца» не сабрала з іх расы.

Якая ж сувязь паміж збіраннем расы і змяншэннем малака? Нам тлумачылі, што раса — гэта сок зямлі, які дае раслінам харч. Раса можа быць жыватворная і шкодная. Першай уласцівасцю яна асабліва адрозніваецца на Юр'я, таму і выганяюць жывёлу на Юр'еву расу. На Купалу ж яна — «малочная». Ведзьмы могуць псаваць расу і тым шкодзіць жывёле.

На Купалу, каб засцерагчы кароў ад чараў, пераганяюць іх праз агонь, раскладзены ля варотаў. Калі ж гэта не дапамагае і малако будзе прападаць, тады вараць цадзілку ў купальскім зеллі і адвар даюць піць каровам. Ведзьма, што «адабрала» малако, павінна пасля гэтага счахнуць, калі адно ёй нічога не пазычыць на працягу трох дзён.

Купала, разам з тым, і свята агню. У купальскую ноч моладзь збіраецца на палянку «ў жытнюю змену», там раскладваюць агонь, прыносяць з сабой гарэлку, дзяўчаты смажаць яешню. Калі ўсё гатова, сядаюць навокал агню і перакусваюць. Потым запальваюць старое кола, аблітае дзёгцем і насаджанае на жэрдку. Гэту жэрдку ўбіваюць у зямлю так, каб кола гарэла высока. Калі адно кола згарыць, запальваюць другое і скачуць вакол яго, пабраўшыся за рукі, пад спеў купальскіх песень або «купалак»...

Затым хлопцы і дзяўчаты — папарна і паасобку — скачуць праз агонь, каб ачысціць сябе і засцерагчы ад немачы, чараў і замоў.

На гэтым завяршаецца адна дзея святочнага абраду, прысвечаная, відавочна, летняму сонцу і яго намесніку на зямлі — агню, і пачынаецца другая дзея, што нагадвае адно з тых любоўных свят, аб якіх успамінае летапісец, калі апісвае звычаі Радзімічаў, Вяцічаў, Крывічоў...

Так, у Барысаўскім павеце дзяўчаты з вянкамі з кветак і жытніх каласоў на галовах становяцца ўперамежку з хлопцамі, ствараючы, такім чынам, новы карагод. Тыя з дзяўчат, што высватаны, маюць пры сабе ручнікі або кавалкі тонкага палатна ўласнага вырабу. Усе круцяцца, а дзяўчаты спяваюць песню, у якой выхваляюць якасці адных хлопцаў і высмейваюць недахопы іншых: у гэтага галава, як вядро,— ваду насіць; валасы, як памяло,— печ вымятаць; язык, як лапата,— хлеб саджаць; нос, як капач,— гной раскідваць; рукі, як граблі,— сена грабці. А ў гэтага кучаравая галава — дзяўчат прываблівацъ, ясныя вочы — дзяўчат выглядваць, румяныя вусны — дзяўчат цалаваць і г. д.

Потым выходзіць на сярэдзіну карагода адна з дзяўчат (высватаная або заручоная) і засланяе свой твар «чубром», пакрывалам з палатна. Тады спяваюць:

Ішла купалка сялом, сялом,
Закрыўшы вочкі чубром, чубром,
Давала хлопцам чалом, чалом.
Сталі людзі дзівіціся,
Стала купалка сварыціся:
Ах вы, людзі, вы дзіўныя!
Чы вы на вулку не хадзілі,
Чы вы купалкі не відзелі,
Чы вы цвяточкаў не збіралі,
Чы вы вяночкаў не звівалі,
Чы вы ў таночак не хадзілі?
Чы вы дзевак не зводзілі?

Потым купалка пачынае выбіраць сабе хлопца «да пары»...

Выбраннік здымае з купалкі пакрывала і завязвае сабе на руку або цераз плячо, як гэта робіцца на вяселлі. Гэта дар «на рукавы», як кажуць у Беларусі. У гэты час спяваюць:

На моры вутачка купалася,
На беражку сушылася;
Млада Ганулька зажурылася,
Што яе дары не прадзены,
Хоць прадзены, — не снованы,
Хоць снованы, дык не тканы,
А хоць тканы,— не бялёны,
Хоць бялёны,— не качаны,
Хоць качаны,— не рэзаны,
Хоць рэзаны,— не дзелены.
А хто ж тыя дары дарыць будзе?
Будзе дарыць млада Ганулька:
Таму-сяму па локціку,
Свайму сужэньку ня меручы.

Потым спяваюць іншыя купальскія песні, якія па свайму змесце вельмі нагадваюць «масленічныя». Тут нараканні на свёкра, на мужа, бо не пускаюць маладую «на купалейка, дзявоцкае гулянійка»; тут даюцца парады, за каго выходзіць замуж — за старога ці маладога, якую выбіраць нявесту — багатую ці бедную і г. д.

А таксама спяваецца балада, распаўсюджаная ў Беларусі ў мностве варыянтаў, аб тым, як брат ажаніўся з сястрою і як яны абярнуліся ў «браткі» — кветку Іван-да-Мар'я. Спяваюць да таго часу, пакуль кола не згарыць і вогнішча не пагасне.

Тады хлопцы кідаюцца хапаць дзяўчат. Усчынаецца звалка: жаніх адбівае сваю нарачоную, калі яна выбрала другога; кавалеры адной і той жа дзяўчыны аспрэчваюць яе адзін у аднаго; дзяўчаты вырываюцца з рук тых хлопцаў, якія ім не падабаюцца; іншыя ж шчаслівыя пары стараюцца пад шумок выбрацца далей у жыта. Нарэшце так ці інакш усе пары разыходзяцца па жыце ўдваіх каратаць ночку, сустракаць усход сонца...

Патрыёты маўчаць не схацелі

Абнадзеіў адказ намесніка старшыні КДБ

Лісты з Паставаў Аляксандры Умпіровіч і Антона Фурса, апублікаваныя ў «Нашым слове» № 16, усхвалявалі і ўразілі мяне да глыбіні душы. Іх і іх семнаццацігадовых сяброў за прыхільнасць да роднай мовы, гісторыі, сімволікі і культуры, за ўдзел у беларускім патрыятычным гуртку ў 1947 годзе арыштавалі і па беззаконні тае пары сурова пакаралі. Гулагаўскія жахі падарвалі іх здароўе, а дзесяць чалавек звялі са свету.

Больш за ўсё мяне здзівіла, што жывыя і мёртвыя да гэтай пары не рэабілітаваныя. Свае пачуцці і меркаванні я выказаў у лісце, надрукаваным 14 мая «Народнай газетай». І вось неўзабаве мяне ўзрадаваў і абнадзеіў адказ намесніка старшыні Камітэта дзяржаўнай бяспекі, народнага дэпутата Рэспублікі Беларусь Генадзя Іванавіча Лавіцкага. Усцешыла, што Камітэт, які некалі наводзіў толькі жах, прыкладае вялікія намаганні для аднаўлення справядлівасці і законнасці.

Першая публікацыя пра пастаўскую трагедыю з'явілася ў «Нашым слове», таму лічу неабходным чытачоў газеты пазнаёміць з гэтым усцешным лістом.

Сяргей ГРАХОЎСКІ.

Паважаны Сяргей Іванавіч!

Уважліва прачытаў Ваш балючы ліст у «Народнай газеце» ад 14 мая 1992 года «Беззаконне замаруджанага дзеяння». Як кіраўнік КДБ і народны дэпутат лічу, што ўзнятыя ў ім пытанні па рэабілітацыі ахвяр рэпрэсій 20—50-х гадоў, а таксама канкрэтных асоб, вельмі актуальнымі.

Што датычыцца крымінальнай справы Аляксандры Умпіровіч і Антона Фурса, то яна супрацоўнікамі следчага аддзела КДБ рэспублікі разгледжана. Але ўлічваючы тыя абставіны, што такая справа, па якой яны прыцягваліся да адказнасці, разглядалася судовымі органамі, і пытанні рэабілітацыі цяпер падведамственны Пракуратуры рэспублікі, яна туды і накіравана для разгляду па сутнасці. Са свайго боку магу запэўніць Вас, што Камітэт дзяржбяспекі прыме ўсе захады, каб рашэнне пытання ў адносінах Умпіровіч і Фурса і другіх асоб маладзёжных гурткоў у Паставах і Глыбокім былі аб'ектыўнымі і не валакіціліся. Пасля заканчэння разгляду справы ў судзе і станоўчага рашэння пытання, Вашы прапановы ў адносінах іх будуць выкананы. А я асабіста, як народны дэпутат, узяў яго пад кантроль.

Вельмі ўдзячны Вам за ацэнку органаў дзяржбяспекі ў гэтым пытанні. Мы працягваем разглядаць крымінальныя справы рэпрэсіраваных. Каб гэта работа завяршылася хутчэй, намі група перагляду папоўнена прафесіянальнымі людзьмі.

Сёння ў нас працуюць думаючыя, адказныя людзі, яны ніяк не могуць асацыіравацца з рэпрэсіўным апаратам, які вяршыў у 20—50-я гады страшныя справы над нашымі людзьмі.

Але мы, як і ўсе сумленныя грамадзяне нашай рэспублікі, нясём адказнасць перад сваімі суайчыннікамі, якія бязвінна былі падвергнуты пакутам, і прымаем усе неабходныя меры па іх рэабілітацыі. А галоўнае, лічым, што трэба зрабіць усё так, каб больш ніколі падобная трагедыя не паўтаралася на нашай шматпакутнай беларускай зямельцы.

З павагай

намеснік Старшыні Камітэта дзяржаўнай бяспекі Рэспублікі Беларусь, народны дэпутат Г. І. ЛАВІЦКІ.

Трэба глядзець далей

Атрымаўшы газету «Наша слова» за 13 мая і прачытаўшы ўрыўкі з лістоў «Вярнуцца да жыватворных народных крыніц», я не змог застацца абыякавым. Мяне радуе тое, што большасць аўтараў заклапочаны, як аднавіць жывую гаворку беларусаў. Трэба тэрмінова пераходзіць на лацінку, бо толькі лацінскі шрыфт уратуе нашу мову і нашу культуру, якія так знявечылі камуністы за час свайго панавання. Нагадаю, што такі выбар зрабіла Турцыя яшчэ ў 1928 годзе, калі перайшла на лацінку. Бо ці можна пагадзіцца з тым, што піша У. М. Шапашнікаў? Ён прапануе гадоў праз сто пачаць удасканальваць мову, толькі не цяпер. Бачыце, ён не хоча нічога вучыць сам, а няхай яго праўнукі вучаць. Што можна гэтаму чалавеку сказаць? Мы ўжо шмат чулі такіх, што нас цешылі будучыняй, а самі намагаліся захаваць русіфікацыю. Так было і з дарожнымі знакамі і з перайменаваннем вуліц.

За які толькі бок адраджэння нацыянальнай культуры ні вазьміся, заўжды знойдуцца здраднікі. І сярод іх шмат у «высокіх» крэслах сядзяць. Веру, што беларусы не дазволяць нікому больш зняважаць сваю чалавечую годнасць і зробяць усё для адраджэння мовы і нацыянальнай культуры.

Вельмі хораша сказана Іванам Патапейкам, Ігарам Карпенкам, Генадзем Макарэвічам: яны бачаць далей за іншых. Непатрэбна нам кірыліца і не трэба прыдумваць, пісаць ці не пісаць мяккі знак, не трэба лішнім забіваць галовы сваім дзеткам ці ўнукам. Бо лацінскія літары ім усё роўна трэба будзе вучыць, а лепш жа, як яны з першага класа будуць пісаць родныя словы лацінкай.

Уладзімір ГАРДЗЕЙКА,
пенсіянер, ветэран працы.

г. Смалявічы.

ЗАЎВАГА РЭДАКЦЫІ. Свой ліст спадар Гардзейка напісаў лацінкай.

ДЫКТАНТЫ

Мая зямля

Я хачу правесці вас па зямлі, якая для мяне — і, мабыць, не толькі для мяне — даражэйшая за ўсё, самы ўтульны і чароўны кут.

Якая яна, мая зямля? Гэта залатыя палі збажыны з сінімі вочкамі васількоў, светлыя ад бяроз гаі, што аглухлі ад птушынага звону, і пушчы, падобныя на гатычныя храмы, пушчы, дзе горда нясуць свае кароны алені. Гэта бясконцыя жылы рэк, у якіх плешчуцца бабры і рыба на захадзе сонца, і гэта амаль адзінаццаць тысяч азёр, чыстых, як усмешка дзіцяці.

Гэта ў мінулым гераічная і шматпакутная зямля. Безліч разоў грукаталі па ёй калясніцы вайны. Але мы, дзеці Беларусі, ганарыліся тым, што ў гэтых войнах яна ніколі не была агрэсарам. Іншая справа, што яна заўсёды мужна і да канца бараніла свой ачаг, сваю праўду і веру.

Памяць маёй зямлі аб гэтым і ў старадаўніх гарадзішчах, і ў курганах, пад якімі спяць яе абаронцы, у барвовых, быццам ад крыві, мурах замкаў, на палетках, дзе прапавіты плуг часам выварвае каменную сякеру, меч або гільзы апошняй вайны.

І перш за ўсё, памяць маёй зямлі — гэта людзі і іх вечная, неўміручая праца.

(Паводле
У. КАРАТКЕВІЧА).

Несупынныя хвалі жыцця

Калісь, яшчэ ў дні юнацтва, мяне зачароўвалі прасторы зямлі з іх шматлікімі гаманкімі дарогамі, шырокімі і вузкімі, роўнымі і крывымі, паабапал якіх сям-там вынікалі купчастыя ліпы, стромкія таполі або старыя кучаравыя хвоі. Мяне вабілі неакрэсленыя далечы, маўклівыя і мудрыя ў сваёй задуменнасці, з іх узгоркамі, далінамі і крыніцамі, з тонкімі палоскамі лясоў на небасхіле, дзе зямля нібы сходзіцца з небам. І ўсё гэта прыкрывалася празрыстаю заслонаю сiняватай смугі.

Што хаваецца за заслонаю сінечы-смугі? Якія праявы, якія людзі сустрэнуцца мне на шляху вандравання? Праз якія абшары зямлі пройдуць пуцявіны і куды яны прывядуць?

Нічога цікавейшага не было тады для мяне, як прыўзняць заслону сінечы і зазірнуць за яе рубяжы.

З таго часу шмат прайшло гадоў. Многа перамералі мае ногі. Але шумяць і гамоняць несупынныя хвалі жыцця, і ўсё тыя ж шырокія, яшчэ больш прывабныя далечы разгортваюцца перад вачамі.

Новыя дарогі расчыніліся перад нашым народам. І не гасне нястомнае жаданне зірнуць за заслону заўтрашніх дзён.

Будзьце ж вы светлыя і радасныя, наступныя дні людства!

(Паводле
Я. КОЛАСА.)

Гарадскі канцэрт дзятла

Вясною асабліва прыкметна, як лясныя птушкі пачалі разведваць і абжываць у гарадах нават невялічкія куткі, дзе ёсць зараснікі, кусты, дрэвы. У Мінску, у Купалаўскім парку, разам са шпакамі па траве пахаджваюць дразды. Усё часцей чуюцца іх галасы сярод галасоў ранніх берасцянак. Нярэдкая госця — сарока. Дзе кватаруе — не ведаю, але дастаткова ёй нават на паўгадзіны завітаць сюды, як заціхаюць дзве сівыя мудрыя вароны, якія не могуць цярпець сарочага ляманту. Дзікія качкі ўжо даўно прыжыліся ў горадзе. На рацэ Свіслач яны і зімуюць.

Нядаўна быў сведкам яшчэ аднаго дзіва. Спярша ніяк не мог уцяміць, адкуль тут ужо каторы вечар стаіць такі дробны бесперапынны грукат. Зусім блізка, над самай галавой. Прыглядаюся да кожнага дрэва. Дзяцел? Непадобна. Ён для веснавой песні выбірае ў лесе сухі тонкі сучок і, як на туга нацятай струне, пачынае свой канцэрт. А гэта ўсё адно як ляскат металічнай талеркі.

З дрэва пераводжу погляд на электрычны ліхтар. Так і ёсць! Лясны барабаншчык аблюбаваў сабе бляшаны каптур над лямпачкай і так заўзята б'е ў яго дзюбай, што пошчак разлягаецца па ўсім парку: дзе ты, дзятліха, ляці хутчэй сюды!

(В. ВІТКА.)

Музыка

Шызы мох мерна хрумсціць пад мяккімі падэшвамі, і час ад часу хрупаюць тоўстыя, натапыраныя сасновыя шышкі.

Шум ходзіць паверсе, а ўнізе і ў ветраны дзень цішыня. Там, дзе гушчар. У рэдкім лесе сосны разрастаюцца букетамі. І ядловец не толькі, як кіпарыс, стройны, але яшчэ і разбукечаны.

Я прылёг пад сасонкай на паляне, у рэдкім, з плямамі сонца, цянёчку. Ад ветрыку, што варушыцца знізу, кланяецца ружаватымі гронкамі насенне шчаўя, кланяюцца мятліца і таўкачыкі. Пад імі ціха жывуць чабор і смолкі. Ад ветру, што ходзіць угары, час ад часу шуміць панурая лістота векавых дубоў. А вышэй, у нябесным блакіце, у раскошнай ляноце плывуць, як скубеныя кавалачкі ваты, невялікія, рэдкія аблачынкі.

На паляне, дзе я цяпер ляжу, некалькі дзён назад, калі яна перад дажджамі была таксама сонечная, я пачуў здалёк, ад вёскі, музыку Грыга. Я пазнаў яго: гучала чароўная песня Сольвейг. І стала на душы шчасліва, невытлумачальна ясна ад таго, як добра яна, музыка, перадае нашы пачуцці, як яна неабходная і мастацтву слова.

(Я. БРЫЛЬ.)

Называйце па-беларуску

Купальнік

У купальскіх песнях згадваецца шмат раслін ды красак: рамон, жыта, трава памётная, рутачка, мятачка, чырвоная рожачка, крапіва, каліна, маліна, лён, хмель, вінаград... «А дзе тыя краскі? — Дзеўкі нарвалі...»

На Купалле кожная дзяўчына «краскі збірала... вянкі віці». Вянкі пускалі на ваду, варажылі... Хадзілі ў лес шукаць кветку папараці, бо лічылася, што менавіта ў купальскую ноч яна цвіце.

Але ў гэты час у лесе, пераважна ў мяшаным, можна ўбачыць даволі вялікія аранжава-жоўтыя кветкі *купальніка* на высокай (30—75 сантыметраў) сцябліне, апушанай шорсткімі кароткімі валаскамі. Праўда, гэта не асобныя кветкі, а суквецці-кошыкі, як і ва ўсіх іншых раслін сямейства складанакветных (да яго належаць вядомыя сланечнік і рамонак). Лісце на сцябліне купальніка сядзіць папарна, ліст насупраць ліста, а з пазухі кожнага з іх таксама растуць суквецці.

Купальнік — ён жа *купала, буквіца, касцян* (на Брэстчыне ды Гродзеншчыне), *баравы гваздзік* (на Меншчыне), *арніка горная* (навуковая назва) — расліна рэдкая, трапіла нават у Чырвоную кнігу... Настаў час ахоўваць яе. А калісь існавала такое павер'е, што купальнік можа аберагчы сялянскія сядзібы ад рознай погані, што шкодзіла ў купальскую ноч. Маглі спакойна спаць тыя гаспадары, што загадзя парупіліся нарваць і накласці на шулы каліўцы купальніка.

Галадок

У кнізе «Флора Налібоцкай пушчы» можна прачытаць, што *галадок шматгадовы* расце ўздоўж дарог, на пясчаных узлесках, папарах, сухадолах ды распаўсюджаны ён паўсюдна, часта. Але мы не заўважаем гэтай невысокай шызаватай раслінкі з вузкімі шылападобнымі лісцікамі. Не кідаюцца ў вока і яе зеленаватыя без пялёсткаў кветкі. І назву яго мала хто ведае. На Меншчыне галадок называюць *сівец баравы*, на Гродзеншчыне — *грымотнік*, на Віленшчыне — *дзівана, мурышка, пархун*. Навуковая назва — *склерантус* (грэчаскае слова «склерос» — сухі і «антос» — кветка) *пэраннiс* (лацінскае «шматгадовы»).

А калісьці галадок быў вельмі вядомай раслінай. Да XVIII стагоддзя ў нашым краі ім нават засявалі вялікія палеткі. А ўсё з-за таго, што на карэньчыках галадка жывуць, дакладней, паразітуюць, лічынкі чарвяца (лацінская назва гэтых кузурак — *парфірафора палоніка*), з якіх выраблялі чырвоную фарбу. Перад Купаллем грамадою хадзілі рваць ці капаць галадок, атрэсвалі ў мяхі з яго карэння чырвоных лічынак.

Трыпутнік

Уздоўж дарог, сцежак, распіхаўшы ва ўсе бакі зялёных суседзяў, сцелецца, прыціскаючыся да зямлі, лісце *трыпутніку*. Расліна не мае сцябла. Сярод лісця ўзвышаецца толькі кветкавая стрэлка, на якой у шчыльным каласку сабраны сціплыя бурыя ці белаватыя кветкі. Трыпутнік (дзе-нідзе на Віцебшчыне яго называюць і *прыпутнікам*) дасканала прыстасаваны да прыдарожных умоў: лісце і суквецці не ломяцца, а толькі гнуцца, а ўжо вырваць — не вырвеш. А насенне прыліпае да колаў, да ног жывёлы, да абутку і так разносіцца, сеецца.

Але не толькі гэтым адметны трыпутнік. Расліна — сапраўдны скарб, бо мае шмат біялагічна актыўных рэчываў. Нездарма, мабыць, дзенідзе на Гродзеншчыне яго называюць *бабкай*. І сапраўды, трыпутнік, нібы павівальная бабка, сваімі добрымі рукамі-лісцем супыніць кроў, загоіць раны на скуры і ў страўніку.

Навуковая назва расліны — *плянтаго* (ад двух лацінскіх слоў — «ступня» і «вадзіць») *маёр* (ад лацінскага «вялікі»).

Слоўцы, якія паслужаць

Сказаў як звязаў

Сойти на нет — Сысці на ніц.

С рассвета до темна — З цёмнага да цёмнага. = З ранку да вечара.

Ставить на попа — Дубала ставіць.

Старая песня — Баечка з барадою.

Стереть в порошок — Збіць на горкі яблык.

Судить да рядить — Радачкі даць.

Так себе (сносно) — Забяліўшы (пасаліўшы), можна есці.

Типун тебе на язык — Соль табе ў вочы!

То-то и оно — А што ты думаў!

Точить лясы — Языком мянціць. = Балабоны балабоніць.

Точь-в-точь — Як ушыта, як уліта.

Тяп да ляп — Сяк-так, наўскасяк.

Уличить во лжи — За руку злавіць.

Ума палата — Не галава, а цэбар (макацёр).

Умирать со смеху — Жывоцікі надрываць.

У чёрта на куличках — У чарцячым пекле.

Хватить через край — Узяць лішне на пуп.

Ходить по миру — Старцаваць. = Хадзіць з торбаю па хатах.

Хоть бы хны — І хоць бы што. = І хоць бы вухам павёў.

Хоть глаз выколи — Хоць на ражон уссуньця.

Хоть кол на голове теши — Упарты як бык.

Хоть топор вешай — Як полк салдат начаваў.

Чёрт дернул за язык — Язык засвярбеў.

Чёрт тебя дери — Каб на табе чэрці смалу вазілі!

Чесать языки — Языкамі мянціць (малоць).

Что за беда — Каб большага ліха (гора) не было.

Шут гороховый — Пасмехач. = Боўдзіла дурное.

Шутки в сторону — Хопіць зубы скаліць. = Выскалкі да дабра не давядуць.

Первое время — На першым часе.

Перебиваться с куска на кусок — Перабівацца з хлеба на квас.

Пересчитать рёбра — Рэбры перамацаць.

Павел МІСЬКО

Кароткі слоўнік эканомікі

АРЭНДА. Паняцце ў сённяшні час набывае ўсё большае значэнне. Магчыма, карыстанне маёмасцю ў такой форме будзе папярэднічаць масавай прыватызацыі, якую нам абяцае парламент у бліжэйшы час. Карыстанне гэта грунтуецца на пісьмовым, адпаведным чынам завераным дагаворы, дзе абавязкова ўказваецца тэрмін яго дзеяння. Права здачы ў арэнду належыць уладальніку, у тым ліку замежным юрыдычным асобам і грамадзянам. Арэндадавальнікамі могуць выступаць і арганізацыі, калі ўладальнік дазволіў ім выконваць гэту функцыю. Так, зараз дзяржаўныя прадпрыемствы надзелены правам здаваць у арэнду падраздзяленні і каштоўнасці, што знаходзяцца ў іх распараджэнні. Дагаворам аб арэндзе абавязкова прадугледжваюцца ўмовы, тэрмін арэнды і арэндная плата.

У сваю чаргу, арэнднае прадпрыемства як рыначны суб'ект мае права самастойна весці вытворчасць, рэалізаваць прадукцыю, прадаваць, абменьваць ці нават здаваць у арэнду, што ўжо называецца субарэндай, а таксама аддаваць у часовае карыстанне матэрыяльныя каштоўнасці, якія ўваходзяць у састаў арэндаванай маёмасці, калі гэта не парушае арэнднага дагавора.

З «падпольнай» кнігі

Алег БЕМБЕЛЬ

(Працяг. Пачатак у №№ 5–25).

Адукаваны чалавек не можа забыцца на родную мову. Але і не вялікі грэх атрымліваць адукацыю на рускай мове. Думаецца, навука будзе развівацца на больш агульнай, не вузка нацыянальнай аснове. І нашы дзеці, калі мы іх навучым паважаць сваіх дзядоў і прадзедаў, вывучыўшыся на рускай мове, не будуць мярзотнікамі. Трэба значна, праўда, палепшыць выкладанне беларускай мовы ў школах. Трэба, каб жывая, не казённая, мова гучала часцей, «трэба дома (на вёсцы – Г. В.) бываць часцей, трэба дома бываць не госцем». Трэба, каб шырэй ішлі ў свет творы Я. Брыля і У. Караткевіча, В. Быкава... Нам трэба больш нацыянальных талентаў, твораў мастацтва на нацыянальнай глебе. Жывая мова тысяч людзей не загіне, яна будзе жыць і нават квітнець. Калі высокакультурныя, высокаадукаваныя, прыгожыя людзі будуць карыстацца беларускай мовай, будуць спяваць (і цяпер спяваюць) беларускія песні, то і зялёная вясковая моладзь не будзе цурацца матчынай мовы.

Беларус па прыродзе чалавек сарамлівы і надта гасцінны, ён усё аддасць другому, нават залішне схіляецца перад іншымі, часамі нізавошта прыніжае сябе. Адсюль — мая мова горшая, а іхняя лепшая, культурнейшая. Трэба, каб таленты паказалі, на што годная наша мова. А каб яшчэ і падтрымка зверху... Завядзі канцылярыю на беларускай мове — і калі ласка — і мы так гаворым і ўсё разумеем... Які беларус не спявае ў застоллі «Насылала мяне маці яравое жыта жаці...», «Ой, хацела мяне маці...», «Касіў Ясь канюшыну...» і г. д.? Хто не стараецца ўпрыгожыць сваю абруселую мову сакавітым або трапным беларускім словам?

А мовазнаўцы сваю справу так-сяк робяць. Выводзяць мову на міжнародную арэну этамалагічнымі, тлумачальнымі, перакладнымі слоўнікамі, слоўнікамі жывога народнага слова...

(Каля 40 гадоў, беларуска, прадавец кнігарні)

Размову аб тым, што беларуская мова знікае, а праз колькі гадоў знікне наогул, я пачула, калі пачала працаваць у аддзеле «Беларуская літаратура». Многія з тых, што трапілі ў аддзел, даведаўшыся, што тут кнігі толькі на беларускай мове, адразу ж пыталіся: «А где на русской?» – і адразу выходзілі з аддзела. Некаторым з іх я пачала задаваць пытанне: «А вы хто? Беларус?» ці — «Беларуска?» – калі гэта была жанчына. «Так, беларус(ка)», – чула звычайна ў адказ.

– Тады чаму ж вы не жадаеце набыць кнігу на роднай мове?

— А мы яе не ведаем.

– Чаму? – маё запытанне.

– Бо не вучылі ў школе.

– А дома як размаўлялі вашы бацькі, на якой мове?

– На нейкай змешанай.

– Дык чаму вы не жадаеце цяпер вывучыць сваю мову?

– А хто ж яе ведае правільна? Мы такіх людзей яшчэ не сустракалі.

Іншыя казалі так:

– Этот язык белорусский тяжёлый.

– Няўжо вам лягчэй вывучаць нейкую замежную мову? Мне здаецца наадварот: калі вы беларус(ка) не ведаеце сваёй мовы, як жа вы зможаце ведаць чужую мову?

– Да, выучить иностранный язык легче, чем белорусский.

– А ці не лічыце вы, што той, хто вывучае і рускую і беларускую мовы, багацейшы ўдвая, больш культурны, больш эрудыраваны чалавек? – былі мае запытанні да многіх. І тут амаль усе пагаджаліся са мною. Мяне вельмі цікавіў сам факт: а што ўяўляе з сябе чалавек, які іншым разам саромеецца назваць сябе беларусам і настойліва сцвярджае, што – «мне легче читать книги на русском языке».

– Добра, – казала я, — тады давайце з вамі пагаворым пра рускую літаратуру. Мне хацелася б ведаць ваш густ. Хто ваш любімы пісьменнік з сучасных, а таксама з класічнай скарбонкі, хто ваш любімы паэт?

Чалавек называў Пушкіна, Лермантава, Някрасава. Два–тры імёны, не болей. І хуценька выходзіў з аддзела ці стараўся перавесці гаворку на нешта іншае. І такіх было вельмі шмат, большасць.

Калі я некаторым з іх паспявала сказаць: «Дык вы ж і рускай мовы не ведаеце! Навошта тады гэта гаворка, гэта хлусня пра беларускую? Вы не самі, пэўна, дадумаліся да такога, што мова гэтая цяжкая і грубая, як вы сцвярджаеце?» – людзі злосна пазіралі на мяне, і заўсёды ім не было чаго сказаць у адказ. Бо быў перада мною яўна выражаны тып мешчаніна – з усёю яго нахабнасцю, злосцю на ўсіх і на ўсё, тып чалавека, які не разважае самастойна, а цытуе недзе пачутыя словы, фразы.

Людзі гэтыя амаль не ведаюць гісторыю, зусім не ведаюць мастацтва (ні рускага, ні беларускага – ніякага), не ведаюць і літаратуры. Але многія з іх закончылі вузы. Многія з іх маюць дзяцей, сям'ю. Хочуць мець дома бібліятэку.

А для чаго? Для каго?

Дзяцей сваіх яны выхоўваюць у такім жа мяшчанскім духу, размову аб мове, і наогул аб усім, вядуць у прысутнасці сваіх дзяцей. Апрануты гэтыя людзі па апошняй модзе. На кожнай руцэ (калі гэта жанчына або дзяўчына) па некалькі залатых пярсцёнкаў, кольцаў, бранзалетаў. І, вядома, вольны час свой яны аддаюць, як высветлілася, не чытанню кніг, а, хутчэй за ўсё, іх набыццю. Але на першым плане ў іх усё роўна не кніга, бо трэба ж у сваё мяшчанскае гняздо набыць вельмі многа іншых рэчаў. Кілімы, крышталь, золата – вось што іх цікавіць у першую чаргу. І яны набываюць, і яны ведаюць, дзе знайсці і праз каго гэтыя «дэфіцыты». Тут яны ў сваёй стыхіі. Ды і размовы іх штодзённыя не пра мову, не пра літаратуру, а пра тое, дзе, што набыць, напяліць на сваё цела, каб іншым было зайздросна. Хто, дзе, каго ўзяў, хто каго кінуў (маецца на ўвазе сям'я ці каханне). Вось і ўсё. Такія людзі вельмі абмежаваныя, вельмі нахабныя. Ім здаецца, што калі яны начапілі на сябе модных анучак ды пакрылі зверху ўсё гэта золатам, дык у гэтым уся сутнасць чалавечых якасцей. Яны гаспадары, і ім вырашаць — быць там нейкай беларускай мове ці не быць. Бо акрамя таго, што самі яны яе не ведаюць, дык і дзяцей сваіх стараюцца аберагчы ад яе.

Калі мне сустракаліся людзі з вышэйшай адукацыяй, якія выказваліся таксама непрыязна да беларускай мовы, я пыталася ў іх: — Няўжо ж вас у інстытуце (нархоз, педінстытут і інш.) не вучылі любіць, паважаць мову родную, калі вы не засвоілі гэтага ў школе?

– А мы і кніг ніякіх не мелі магчымасці чытаць за час вучобы ў вузе. Бо не было часу. Трэба было вучыць па сваёй будучай спецыяльнасці, – так адказвалі многія. І яны не хлусілі, бо веды іх па літаратуры ці чаму-небудзь іншаму, не звязанаму з іх сучаснай прафесіяй, былі, як выяўлялася ў размове, вельмі і вельмі абмежаваныя, смехатворныя. Але людзі вельмі ганарыліся тым, што скончылі вуз і займаюць недзе нейкую пасаду. Ім не сорамна за тое, што чалавеку не іхняга круга, чалавеку іншай прафесіі з імі размаўляць па сутнасці няма аб чым, бо нецікава і сумна.

Векавечная мяжа

Шэдэўры сусветнай паэзіі па-беларуску

Рубрыку вядзе

Лявон БАРШЧЭЎСКІ

Ужо ў XIV стагоддзі ў англійскай паэзіі з'явіліся дзве постаці, што прадвызначылі яе доўгі залаты век. Гэта Уільям Лэнгланд (каля 1332 — каля 1377) — аўтар антыфеадальнай паэмы «Мроі пра Пятра Аратага» і Джэфры Чосер (каля 1340—1400) — стваральнік славутых «Кентэрберыйскіх апавяданняў», якога будучыя пакаленні назвалі «бацькам англійскай паэзіі». Сёння ў нашай рубрыцы змяшчаюцца невялікія ўрыўкі — першыя радкі названых вышэй твораў.

Уільям ЛЭНГЛАНД

З «Мрояў пра Пятра Аратага»

Неяк раз улетку сонечнай часінай
Я, пастух авечы, не святы ва ўчынках,
На сябе надзеўшы ўбранне пілігрыма,
Рушыў у шырокі свет сваёй сцяжынкай.
Майскай раніцою ў Мілвэрнскай даліне,
Марачы аб цудах ды прыгодах дзіўных,
Захацеў прылегчы я ля ручаіны —
Гэтак я з дарогі прагнуў адпачынку.
У ваду глядзеў я, аж пакуль дрымоту
Не нагнаў чароўнай ручаіны плёскат...
І пачаўся сон мой казачна-прыгодны:
Нібы я — ў пустэльні нейкай незнаёмай,
А перада мною — там, дзе бок усходні —
Вежа вышынёю да нябёс стаяла
За равом глыбокім моцна і трывала;
Там астрог мясціўся, а наўкол, на волі,
Розны люд убачыў я ў шырокім полі...

Джэфры ЧОСЕР

З «Кентэрберыйскіх апавяданняў»

Як красавік патокам вод салодкіх
Даў сакавіцкай смазе век кароткі —
Ў зямлі, што спажыла яго напой,
Сцяблінка стала кожная жывой;
Калі зефір на ўсіх галінках дрэў
Пяшчотныя пупышкі адагрэў,
Калі ўзнялося маладое сонца
Пад знак Барана і чутно бясконца
Было пяянне птахаў дзесь высока,
Што й ноччу не замружаць адно вока
(Да гэтага змушае іх прырода).
Нямала выпраўлялася народу
Ў паломніцтва тады з усіх куткоў —
Каб проста пакланіцца зноў і зноў
Рэліквіям заморскім ды святому
Пакутніку Тамашу, што нікому
У дапамозе не адмовіў — як прасілі,
Ягонай верачы дзівоснай сіле...

Пераклад з сярэднеанглійскай Лявона БАРШЧЭЎСКАГА.

Проза

Айзек АЗІМАЎ

СВЯТЛО ЗОРАК

Айзек Азімаў нарадзіўся ў 1920 годзе ў вёсцы Пятровічы пад Смаленскам. Але хутка яго бацькі эмігрыравалі ў Злучаныя Штаты, дзе ён зрабіўся сусветна вядомым пісьменнікам-фантастам. Праўда, многія людзі больш ведаюць яго, як прафесара Гарвардскага і Бостанскага універсітэтаў, дзе ён выкладаў біяхімію да таго, як поўнасцю прысвяціў сябе літаратурнай працы, і як аўтара навукова-папулярных кніг па фізіцы, хіміі, матэматыцы, астраноміі. Пісаць ён пачаў даволі рана: ужо ў 1939 годзе з'явілася яго першае апавяданне «Аварыя каля Весты». З таго часу ён апублікаваў больш за чатырыста кніг.

Любімым жанрам Азімава з'яўляюся дэтэктыў. Найбольш папулярныя яго творы — дэтэктывы на фантастычнай аснове: «Засчаванне», «Сталёвыя пячоры», «Нагое сонца», «Цячэнні ў космасе». У 1968 годзе з друку выйшаў зборнік апавяданняў «Таямніцы Азімава», з якога і ўзята апавяданне «Святло зорак».

Артур Трэнт чуў іх вельмі ясна. Напружаныя галасы і злыя словы, што літаральна стралялі з рацыі:

— Трэнт! Ты не зможаш збегчы. Мы перахопім цябе праз дзве гадзіны і ўзарвём, калі ты будзеш супраціўляцца.

Трэнт усміхнуўся і нічога не адказаў. У яго не было зброі і ён не збіраўся біцца. Хутка ён зробіць «скачок» праз гіперпрастору, і яго ніхто не знойдзе. У яго ёсць каля кілаграма «кірыліюма», якога дастаткова для стварэння мозга тысячам робатаў. А гэта каштуе дзесяць мільёнаў крэдытак у любым кутку галактыкі. Дый пытанняў пакупнікі задаваць не будуць.

Усё спланаваў стары Брэнмеер. Ён планаваў гэта гадоў трыццаць ці не болей. Усё жыццё наклаў.

— Гэта шлях уцёкаў, хлопча,— казаў ён.— І для гэтага мне патрэбны ты. Ты можаш кіраваць касмічным караблём, а я не.

— Космас нас не выратуе, пан Брэнмеер,— сказаў Трэнт.— Нас схопяць праз паўдня.

— А вось і не,— хітравата ўсміхнуўся Брэнмеер.— Калі мы зробім «скачок», праляцім праз гіперпрастору і апынемся ў тысячах светлавых гадоў ад праследавацелей.

— Каб падрыхтаваць «скачок», трэба амаль паўдня. І нават калі нам пашанцуе, паліцыя ўсё роўна папярэдзіць усе зорныя сістэмы.

— Не, Трэнт, не,— рука старога схапіла ягоную.— Не ЎСЕ сістэмы, а толькі з тузін суседніх. Галактыка вялікая, і каланісты за апошнія пяцьдзесят тысяч гадоў згубілі сувязі.

Ён гаварыў з захапленнем, падобны на мастака, што малюе карціну.

Галактыка цяпер нагадвала колішнюю бацькаўшчыну чалавецтва,— калісьці яна звалася Зямля,— у дагістарычныя часы. Людзі жылі на ўсіх кантынентах, але ведалі толькі сваіх бліжэйшых суседзяў.

— Калі мы «скочым» усляпую,— сказаў Брэнмеер,— дык апынемся недзе за пяцьдзесят тысяч светлавых гадоў адсюль. І знайсці нас там будзе гэтак жа немагчыма, як каменьчык у метэарытным патоку.

Трэнт паматаў галавой.

— І мы згубімся. У нас амаль не будзе шанцаў знайсці населеную планету.

Брэнмеер абвёў пакой вачыма. Побач нікога не было, але ён усё роўна перайшоў на шэпт.

— Трыццаць год я збіраў інфармацыю пра ўсе населеныя планеты галактыкі. Я вывучыў усе архіўныя запісы. Уяўна падарожнічаў за тысячы светлавых год. Далей за любога касмічнага пілота. Каардынаты кожнай населенай планеты знаходзяцца цяпер у блоку памяці лепшага камп'ютэра ў свеце.

Трэнт ветліва ўзняў бровы.

Брэнмеер гаварыў:

— Я ствараю камп'ютэры, таму маю самы лепшы. Я таксама знайшоў каардынаты ўсіх яркіх зорак галактыкі. Усіх зорак класаў *F*, B, A і O, і змясціў іх у блок памяці. Як толькі мы зробім «скачок», камп'ютэр пачне параўноўваць спектраскопам усе бачныя зоркі, знойдзе самую яркую і пачне шукаць яе каардынаты. Як толькі ён вызначыць, дзе мы знаходзімся, дык адразу аўтаматычна падрыхтуе новы «скачок» да бліжэйшай населенай планеты.

— Гучыць складана.

— Але спрацуе. Я столькі год на гэта наклаў, што яно мусіць спрацаваць. Мне засталося год дзесяць пажыць мільянерам. Але ты малады, табе жыць і жыць.

— Але калі «скочаш» усляпую, дык можаш урэзацца ў зорку.

— Ніводнага шанца з сотні трыльёнаў, Трэнт. Мы таксама можам трапіць надта далёка ад бачных зорак, і камп'ютэр нічога не зможа знайсці. Мы можам «скочыць» адно на два-тры светлавыя гады, і паліцыя ўсё яшчэ будзе ў нас на хвасце. Але тут шанцы яшчэ больш малыя. Калі хочаш хвалявацца, дык падумай, што проста можаш памерці ад сардэчнага прыступу ў момант узлёту. На гэта шанцаў значна больш.

— Але гэта можаце быць вы, пан Брэнмеер. Вы стары.

Той паціснуў плячыма.

— Гэта неістотна. Камп'ютэр зробіць усё аўтаматычна.

Трэнт інфармацыю запомніў. І аднойчы апоўначы, калі карабель быў падрыхтаваны, а Брэнмеер прыехаў з партфелем, поўным «кірыліюма»,— здабыць яго было няцяжка, яму вельмі давяралі,— Трэнт адной рукой узяў партфель, а другой...

Нож усё яшчэ быў лепшай зброяй. Хуткай, як малекулярны дэпалярызатар, такой жа смяротнай і значна больш ціхай. Нож Трэнт пакінуў у целе. На ручцы засталіся яго адбіткі. Якая розніца? Яго ўсё роўна не зловяць.

Цяпер, у космасе, з паліцэйскімі караблямі на хвасце, ён рыхтаваўся да «скачка».

На імгненне ўтварылася пачуццё, быццам карабель і ён сам апынуліся ў пустаце без часу, прасторы, матэрыі. Тут жа ўсё гэта вярнулася, але на іншым баку галактыкі.

Трэнт усміхнуўся. Ён быў жывы. Побач былі тысячы зорак. Неба проста зіхацела, і па канфігурацыі іх ён зразумеў, што «скочыў» вельмі далёка. Некаторыя зоркі па яркасці былі блізкія да класа *F*. Камп'ютэр хутка вызначыць каардынаты.

Ён адкінуўся на спінку фатэля і глядзеў на яскравы дыван зорак. Раптам у ілюмінатары з'явілася вельмі яркая зорка. Яна была побач, у пары светлавых гадоў. Пачуццё пілота падказала яму, што зорка вельмі гарачая. Камп'ютэр абярэ яе і пачне шукаць яе каардынаты. І зноў ён падумаў: доўга гэта не працягнецца.

Але ён памыліўся. Беглі хвіліны. Прайшла гадзіна. А камп'ютэр усё яшчэ шукаў каардынаты.

Трэнт насупіўся. Чаму ён ніяк не можа знайсці інфармацыю? Яна мусіць быць там. Брэнмеер паказваў яму сваю трыццацігадовую працу. Ён НЕ МОГ прапусціць зорку ці запісаць яе не пад тымі каардынатамі.

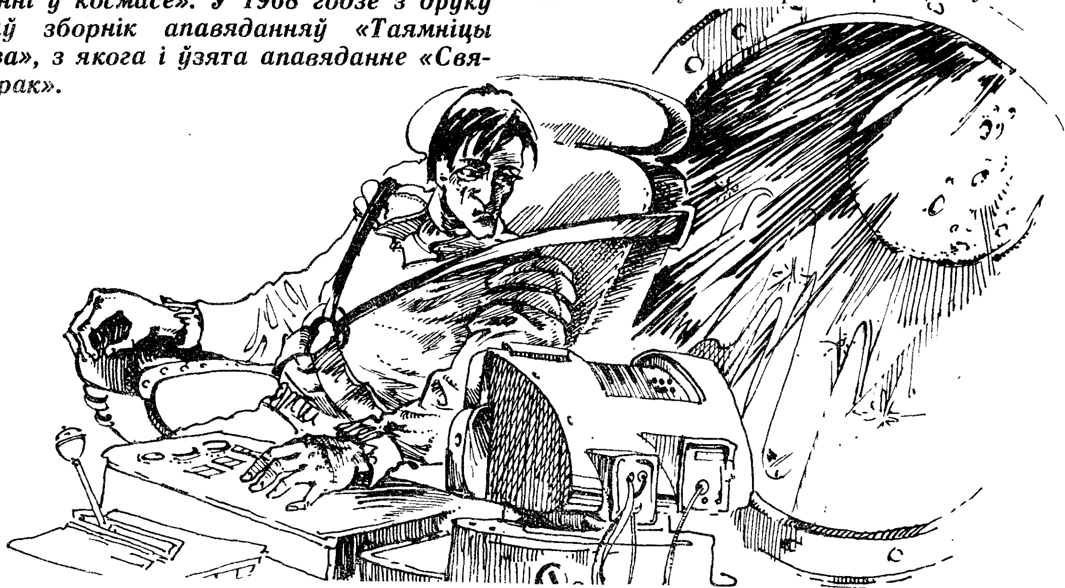
Вядома, зоркі нараджаліся і паміралі, рухаліся па космасе. Але гэтыя змены былі вельмі і вельмі павольныя. Тая інфармацыя, якую запісаў Брэнмеер, не магла змяніцца і за мільён гадоў.

Раптам Трэнта ахапіла паніка. Не! ГЭТАГА НЕ МОЖА БЫЦЬ! Шанцаў на гэта было яшчэ меней, чым трапіць у сярэдзіну зоркі.

Ён пачакаў, пакуль яркая зорка з'явілася ў ілюмінатары зноў. Калі ён наладжваў тэлескоп, рукі яго дрыжэлі. Вакол яркага круга быў бачны характэрны туман турбулентных газаў.

То была «нова»!

Яна з'явілася прыкладна месяц таму. Калісьці яна была зусім няяркай зоркай, якую не варта было заносіць у памяць. Але цяпер камп'ютэр звярнуў увагу менавіта на яе.

Брэнмеер не ўключаў яе ў блок памяці. Калі ён збіраў інфармацыю, яна не існавала як зорка. Прынамсі, як яркая бачная зорка.

— Не звяртай на яе ўвагу!— завішчаў Трэнт.

Але ён крычаў на машыну, якая будзе аўтаматычна параўноўваць «нову» з інфармацыяй у памяці. Не знойдзе яе і пачне ўсё зноўку, пакуль не скончыцца энергія.

Але кісларод скончыцца значна раней.

Бездапаможна Трэнт упаў у фатэль, гледзячы праз ілюмінатар на яркую кропку. Пачалося доўгае чаканне смерці.

І чаму ён не захапіў з сабой нож...

З англійскай мовы пераклаў Алесь КУДРАЎЦАЎ.

У Брэсце прайшоў першы дзіцячы фестываль выканаўцаў на народных інструментах. Юныя музыканты Брэстчыны і Гродзеншчыны, Санкт-Пецярбурга, Ровенскай і Валынскай абласцей Украіны прыехалі ў горад над Бугам паказаць сваё майстэрства ігры на домбры, цымбалах, акардыёне, баяне, скрыпцы. Удзельнікі фестывалю выступалі на адкрытых пляцоўках, дзякуючы чаму з іх талентамі змаглі пазнаёміцца многія гараджане.

Такія святы музыкі стануць традыцыйнымі і будуць праводзіцца ў Брэсце раз у два гады з запрашэннем юных талентаў з усіх краін Еўропы.

На здымку: дамбрыстка з Роўна Таміла Ліцвінец (другая злева) пасябравала на фестывалі з дзяўчатамі з брэсцкага ансамбля народнай музыкі «Забаўленкі» Натальяй Банчкоўскай, Кацяй Філінай і Светай Рубель.

Фота Эдуарда КАБЯКА. (БелТА).

У заключэнне нашай гаворкі аб лячэнні мёдам розных хвароб працягваем публікаваць найбольш папулярныя рэцэпты.

ПРЫ ТУБЕРКУЛЁЗЕ

1. Мёду 100—150 г на дзень з малаком.

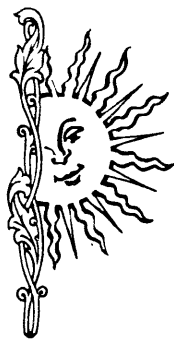
2. Падагрэць (не кіпяціць) разам: 10 г мёду, 100 г сметанковага масла, 100 г шмальцу або гусінага тлушчу, 10 г соку алоэ і 100 г какавы. Прымаць па 1 сталовай лыжцы на шклянку гарачага малака раніцай і вечарам.

3. Лісце алоэ ва ўзросце 3—5 гадоў вытрымаць у цёмным месцы пры тэмпературы 4—8°С на працягу 12—14 дзён. Потым лісце прамыць вадой, пакрышыць і заліць кіпячонай вадой у суадносінах 1:3, настойваць 1—1,5 гадзіны, потым выціснуць сок. 100 г гэтага соку змяшаць з 500 г пакрышаных грэцкіх арэхаў і дадаць 300 г мёду. Прымаць па 1 сталовай лыжцы 3 разы на дзень за 30 мін. да яды.

4. Змяшаць разам 100 г мёду, 100 г сметанковага масла, 15 г соку алоэ. Прымаць па 1 сталовай лыжцы на шклянку гарачага малака раніцай і вечарам. Сумесь эфектыўная і пры кішэчна-страўнікавых захворваннях.

5. Пры туберкулёзе і хранічным запаленні горла прымаюць сумесь мёду з сокам алоэ. Зрэзанае ніжняе лісце алоэ прамыць вадой, дробна пасекчы і выціснуць сок. Мёд развесці гэтым сокам з разліку 1:5, прымаць па 1 чайнай лыжцы 3 разы на дзень да яды на працягу 1—2 месяцаў.

БЕЛАРУСКІ НАРОДНЫ КАЛЯНДАР

Ліпень — апагей лета, найвышэйшы росквіт прыроды ў гадавым цыкле, калі ліпы ахінаюцца ў белую квецень і пчаліны гул, а лугавыя травы і збажына пышна красуюць. У земляробаў ліпень — час касавіцы, не за гарамі і жніво. Як тут не прыгадаць славутыя радкі нашага песняра:

Ідуць касцы, звіняць іх косы,
Вітаюць іх буйныя росы.
А краскі ніжай гнуць галовы,
Пачуўшы косак звон сталёвы.

У народзе кажуць: «Ліпень пякучы, але даручы», «Хто ў ліпні на полі пацее, таго ўзімку і печка нагрэе», «Ліпень косіць і жне, доўга спаць не дае», «Як пайшла карова па пракосе, то малако знялося, а як пойдзе па іржышчы — назад сышча».

7 (пятніца). На гэты дзень прыпадае старадаўняе свята *Купала, Купалле*. З ім звязаны шматлікія абрады, павер'і, легенды, варажба. Узыходзіць свята да традыцый першабытнага грамадства. Прыгадваецца ў летапісах з XII ст. і ў беларускіх граматах XIV ст.

Справа ў тым, што нашы продкі-язычнікі абагаўлялі сонца як крыніцу святла і цяпла, у іх існаваў культ сонца. Купалле і ёсць свята ў гонар сонца.

Да абрадавых свят сонечнага культу, што дайшлі да нашага часу, вучоныя, акрамя Купалля, адносяць Каляды, Масленіцу, Вялікдзень і Багач. Агульная іх рыса — грамадскі характар, традыцыя адзначаць іх калектыўна, а не кожнай сям'ёй паасобку. Па словах А. Багдановіча, яны прынароўлены да хрысціянскіх свят, але звязаны з такімі поглядамі і суправаджаюцца такімі абрадамі, якія нічога агульнага не маюць з іх хрысціянскім значэннем.

У старажытнасці Купалле было прымеркавана да летняга сонцастаяння. Пасля таго як хрысціянская рэлігія сумясціла з гэтым святам сваё — у гонар Івана Хрысціцеля (Прадцечы), яно набыло здвоеную назву: Іван + Купала далі Івана Купалу.

Адна з самых цудоўных купальскіх легенд — пра папараць-кветку. Падаём яе ў пераказе А. Багдановіча:

«Папараць, як гаворыць павер'е, цвіце толькі ў ноч на Купалу; цвіце адно імгненне; кветачкі яе гараць, як іскрынкі. Заўладаць гэтымі кветкамі вельмі цяжка, бо нячыстая сіла чыніць розныя перашкоды: адводзіць вочы, а больш за ўсё палохае рознымі страхамі, так што за справу трэба брацца ўмеючы, нават не кожнаму чараўніку гэта па сілах. Часцей за ўсё тыя, хто пайшоў у лес за гэтай цудоўнай кветачкай, паміраюць ад страху. Збірае гэтыя кветкі бесперашкодна толькі Купальскі Дзядок. Ён ходзіць з кошычкам і напаўняе яго кветкамі, так што гэты кошычак нібы жар гарыць. Купальскі Дзядок — добры. Калі з ім сустрэцца і падаслаць абрус, то ён кіне на яго адну кветачку. Хапай тады яе хутчэй і, разрэзаўшы далонь правай рукі, кладзі пад скуру: адтуль нячысцік не дастане. Шчаслівы ўладальнік цудоўнай кветкі станавіўся празарліўцам, у асаблівасці ён ведаў, дзе якія скарбы ляжаць і як да іх падступіцца, ведае, якія закляцці на іх накладзены і як іх адчараваць. Зразумела, што нячысцікі, якія пільнуюць скарбы, усімі сіламі імкнуцца адабраць кветачку».

Галоўнае месца ў купальскай абрадавасці займала вогнішча, якое ладзілася на высокім месцы. Народ верыў у цудадзейную ачышчальную сілу агню. Праз яго скакалі, палілі на гэтым вогнішчы непрыдатныя рэчы і сухое галлё. Пры гэтым спявалася песня, таксама, па ўсяму відаць, складзеная ў гонар сонца:

Купальская ночка кароткая,
Соўнійка рана ўсходзіла,
Рана ўсходзіла, поле асвяціла;
Дзявок, хлопцаў будзіла,
Работку давала, у поле пасылала,
Каб хлопчыкі агні палілі,
Поле свяцілі, жыта пільнавалі,
Каб ведзьмы заломаў не ламалі,
У кароў малака не адбіралі.
Адбяры, Божа, таму ручкі-ножкі,
Выдзеры, сова, са лба вочкі,
Каб яны свету не бачылі,
Яснага сонца не відзелі!
А дзевачкі каб жыта зажыналі,
Краскі-цвяточкі збіралі,
Вяночкі звівалі, на галаваньку клалі,
У таночку скакалі, хлопцаў прываблялі.

(Пасля кожнага радка паўтараюцца словы «соўнійка, соўнійка»).

12 (нядзеля). *Свята апосталаў Пятра і Паўла*, у народзе больш вядомае пад назвай *Пятрок* («Пятрок — асенні святок», «Прыйшоў Пятрок — апаў лісток, прыйшоў Ілья — апала два, прыйшла Прачыстая — апалі ўсе чыста»).

У старажытнасці — язычніцкае земляробчае свята, у аснове якога быў культ зеляніны і кахання, аб чым сведчыць аграрна-магічная накіраванасць яго абрадаў, песень і варажбы. Дахрысціянская назва свята не захавалася. Пятрок — арганічны працяг купальскіх урачыстасцей. Моладзь даўней вадзіла карагоды ад Купалы і да Спаса (19 жніўня). Пятру папярэднічае пост, пра які гаворыцца: «Пятроўка — самая галадоўка».

Святых Пятра і Паўла народ лічыў сваімі апекунамі і памочнікамі ў гаспадарчых справах («Святы Пётра косы вострыць, а святы Паўла граблі робіць»). На Пятроўку спявалі:

Ой, разгон, разгон Пятроў дзень,
Паразганяў дзевачкі з гулячкі;
Годзі вам, дзевачкі, тут гуляць,
Бярэце сярпочкі, ідзеце жыта жаць!

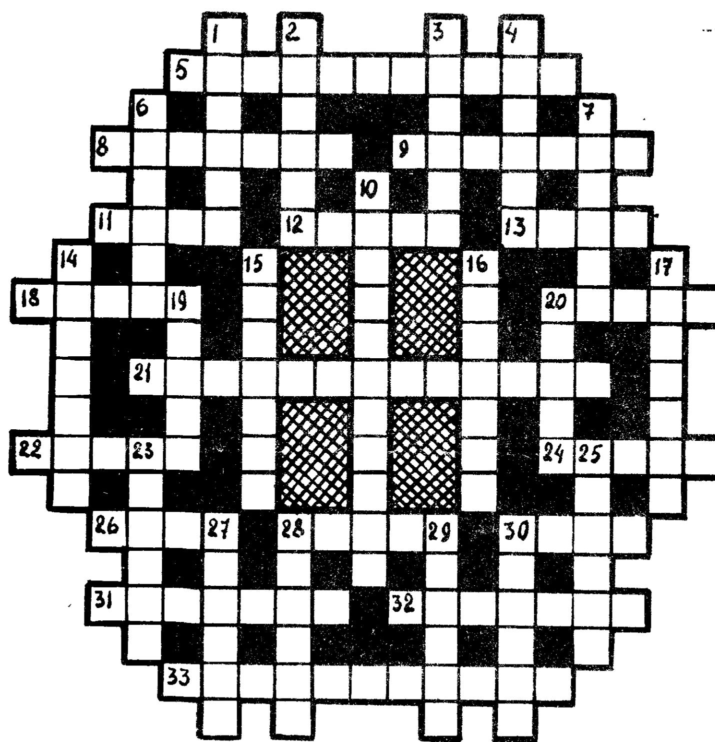
14 (аўторак) *Кузьма і Дзям'ян*. Пачатак сенакосу. У паўднёвай Беларусі — зажынкі.

25 (субота) *Прокл*. Пра яго казалі, што прыносіць вялікую расу, таму людзі стараліся да гэтага дня высушыць сена, каб не пагніло.

Для ліпеня характэрны частыя лівневыя дажджы з градам, моцныя вятры, што перашкаджаюць уборцы ўраджаю.

І. К.

Крыжаванка-пераклад

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ: 5. Путешествие, скитание. 8. Март. 9. Словарь. 11. Вес. 12. Ость. 13. Охват. 18. Подножный корм. 20. Комната. 21. Легковесность. 22. Пахарь. 24. Чашка, кружка. 26. Проволока. 28. Крыльцо. 30. Утюг. 31. Трясогузка (белая). 32. Парное молоко. 33. Лепёшка.

ПА ВЕРТЫКАЛІ: 1. Уважение. 2. Оттепель. 3. Зоб. 4. Знаток. 6. Совет. 7. Ничего. 10. Скирдование. 14. Сумка. 15. Пример. 16. Завоевание. 17. Молва, слух. 19. Пение (в школе). 20. Крыса. 23. Срок. 25. Вход. 27. Ткань (анатомическая). 28. Звуковой. 29. Обида. 30. Промах, просчёт.

г. п. Бялынічы. Склаў Віктар **СУХАРАЎ**.

Адказ на крыжаванку, змешчаную ў № 24

ПА ВЕРТЫКАЛІ: 1. Абрус. 2. Унаймы. 3. Паліца. 4. Ануча. 7. Гарышча. 8. Палонка. 9. Лейчына. 11. Шапаценне. 12. Сланечнік. 14. Млынары. 15. Сцішэць. 20. Закраса. 21. Схібіць. 22. Гандляр. 26. Гарбар. 27. Знарок. 28. Хмара. 30. Абрыс.

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ: 5. Абутнік. 6. Абарона. 10. Умаўляцца. 13. Ашукаў. 16. Улічым. 17. Клікаць. 18. Уцешны. 19. Ашалеў. 23. Брахаць. 24. Скронь. 25. Півоня. 29. Маснічына. 31. Прынада. 32. Хлопчык.

Наш адрас: 220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара неабавязкова можа адпавядаць меркаванню рэдакцыі.

Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

МВПА імя Якуба Коласа.
Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка»
Наклад 6993 паасобнікі Зак. 1184. Індэкс 63865.